

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
всіх форм навчання зі спеціальності 281 – Публічне управління
та адміністрування)*

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2024**

Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Аналіз господарської діяльності» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм навчання зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. Г. В. Запорожець. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. – 83 с.

Укладач канд. екон. наук, доц. Г. В. Запорожець

Рецензент

М. М. Новікова, доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування Харківського національного університету міського господарств імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою менеджменту і публічного адміністрування,
протокол № І від 31.08.2023*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1 ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ.....	6
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2 АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ, АСОРТИМЕНТНОГО ПЛАНУ І РИТМІЧНОСТІ ВИПУСКУ ПРОДУКЦІЇ.....	10
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3 АНАЛІЗ ТРУДОВИХ ФАКТОРІВ ТА ЇХНЬОГО ВПЛИВУ НА ОБСЯГ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ.....	21
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ І ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА.....	30
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	37
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6 АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ.....	50
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ.....	59
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	60
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТОК А.....	75
ДОДАТОК Б.....	79
ДОДАТОК В.....	81

ВСТУП

Дисципліна «Аналіз господарської діяльності» є варіативною дисципліною в навчальному плані підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх форм навчання спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування. Важливість дисципліни зумовлена значенням аналізу в управлінні діяльністю різних за формою суб'єктів підприємницької діяльності та сутністю знань, що становлять його зміст.

Мета викладання курсу – сформувати у майбутніх менеджерів навички визначення, узагальнення та розв'язання комплексних економічних проблем на підприємстві, в їхніх підрозділах, а також в інших господарських формуваннях.

Метою проведення практичних занять із дисципліни «Аналіз господарської діяльності» є закріплення одержаних у процесі вивчення теоретичного курсу знань, розвиток та закріплення практичних вмінь та навичок. У результаті вивчення дисципліни здобувач повинен:

1) вміти:

- систематизувати й моделювати економічні явища та процеси;
- визначати вплив факторів на різні сфери діяльності підприємства;
- оцінювати досягнуті результати;
- виявляти резерви підвищення ефективності виробництва;

2) мати навички:

- визначення резервів підвищення обсягів випуску продукції;
- оцінки рівня використання ресурсів підприємства та визначення факторів його зміни;
- аналізу рівня, структури та динаміки собівартості продукції підприємства;
- оцінки рівня фінансових результатів діяльності підприємства та аналізу показників рентабельності;
- аналізу бухгалтерського балансу для оцінки фінансового стану

підприємства.

Комплекс запропонованих у методичних рекомендаціях завдань і наведені методичні матеріали дають змогу сформувати та закріпити перелічені вміння та навички. Їхнє використання є необхідним у процесі виконання роботи з дисципліни, курсових робіт із фахових дисциплін, вирішенні практичних завдань із інших економічних дисциплін, підготовці випускних кваліфікаційних робіт різного рівня (дипломної, магістерської).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1 ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Мета заняття: формування та закріплення навичок виконання факторного аналізу із застосуванням методів елімінування.

Базові теоретичні положення

На показники діяльності підприємств впливають різноманітні фактори, для розрахунку впливу яких зазвичай використовується елімінування, сутність якого полягає у послідовному виключенні дії низки факторів та виокремлення одного з них для вимірювання його впливу на узагальнювальні показники. Цей прийом містить такі головні способи: ланцюгових підстановок; абсолютних різниць; відносних різниць; перерахунок показників.

Сутність способу *ланцюгових підстановок* полягає в послідовній заміні критеріальних значень на фактичні з подальшим визначенням добутку показників-факторів та відніманням від отриманого результату, у першому підрахунку, критеріального значення результативного показника, в усіх наступних – попереднє значення добутку показників факторів. Цей процес розрахунків можна подати у вигляді таблиці 1.

Спосіб *абсолютних різниць* є спрощеним варіантом способу ланцюгових підстановок. Він використовується для розрахунку впливу факторів на приріст результативного показника в тих моделях, де результативний показник поданий у вигляді добутку факторів $D = AB$ або в змішаних моделях типу $D = (A - B) \times V$. Якщо результативний показник розраховується як частка від ділення факторів або представлений залежністю факторів, то доцільно використовувати тільки спосіб ланцюгових підстановок як найуніверсальніший.

Таблиця 1 – Розрахунок впливу факторів способом ланцюгових підстановок

Підстановка	Показники-фактори, які впливають на узагальнювальний показник			Добуток показників-факторів	Спосіб розрахунку впливу фактора	Розмір впливу фактора
	1-й	2-й	3-й			
1. Планове значення показників-факторів	A_0	B_0	V_0	D_0	–	–
2. Перша підстановка	A_1	B_0	V_0	D_a	$D_a - D_0$	ΔD_a
3. Друга підстановка	A_1	B_1	V_0	D_b	$D_b - D_a$	ΔD_b
4. Третя підстановка (фактичне значення показників-факторів)	A_1	B_1	V_1	D_v	$D_v - D_b$	ΔD_v
Умовні позначення: A_0, B_0 тощо – планове (критеріальне) значення показників; A_1, B_1 тощо – фактичні значення показників; ΔD_a тощо – зміна результативного показника D за рахунок фактора A тощо.						

Алгоритм розрахунків за допомогою способу абсолютних різниць викладений у таблиці 2.

Таблиця 2 – Розрахунок впливу факторів способом абсолютних різниць для моделі типу $D = ABV$

Вплив фактору (X_i) на результативний показник (Y)	Показники, що включаються у розрахунок			Спосіб розрахунку впливу фактора	Розмір впливу фактора
	1-й	2-й	3-й		
Фактор А	$\Delta A = A_1 - A_0$	B_0	V_0	$\Delta A \times B_0 \times V_0$	ΔD_a
Фактор Б	A_1	$\Delta B = B_1 - B_0$	V_0	$A_1 \times \Delta B \times V_0$	ΔD_b
Фактор В	A_1	B_1	$\Delta V = V_1 - V_0$	$A_1 \times B_1 \times \Delta V$	ΔD_v
Загальний вплив факторів	ΔD_a	ΔD_b	ΔD_v	$\Delta D_a + \Delta D_b + \Delta D_v$	ΔD
Умовні позначення: A_0, B_0 тощо – планове (критеріальне) значення показників; A_1, B_1 тощо – фактичні значення показників; ΔD_a тощо – зміна результативного показника D за рахунок фактора A і т. д.					

Спосіб відносних різниць також використовується для розрахунку впливу факторів на приріст результативного показника в тих моделях, де результативний показник поданий у вигляді добутку факторів $D = AB$, або в комбінованих моделях типу $D = (A - B) \times V$. На відміну від попередніх при застосуванні цього способу розрахунку впливу факторів на досліджуваний

показник проводяться відповідно до відносних показників їхньої зміни, що виражені у відсотках або коефіцієнтах.

Для моделі типу $D = ABV$ алгоритм розрахунку такий. Спочатку визначаються відносні відхилення факторних показників. Наприклад, для фактора А формула розрахунку матиме такий вигляд:

$$\Delta A \% = (A_1 - A_0) / A_0 \times 100 \% . \quad (1)$$

Для визначення впливу факторів користуються такими формулами:

– вплив фактора А:

$$\Delta D_a = D_0 \times \Delta A \% / 100, \quad (2)$$

– вплив фактора Б:

$$\Delta D_b = ((D_0 + \Delta D_a) \times \Delta B \%) / 100, \quad (3)$$

– вплив фактора В:

$$\Delta D_v = ((D_0 + \Delta D_a + \Delta D_b) \cdot \Delta V \%) / 100. \quad (4)$$

Вимоги до формування моделей у процесі використання способів елімінування: у мультиплікаційних моделях на перше місце ставлять кількісні параметри, далі структурні, в останню чергу – якісні.

Задачі для розв'язання

Задача 1. Скласти моделі впливу факторів на результативний показник. Зробити розрахунки впливу факторів усіма способами на підставі даних таблиці 3.

Таблиця 3 – Вихідні дані для розв’язання задачі 1

Показник	За планом	Фактично	Відхилення від плану	Відсоток виконання плану
1 Товарна продукція за місяць, тис. грн	140,8	140,4	-0,4	99,72
2 Середньооблікова чисельність робітників, ос..	200	180	+20	90,0
3 Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-днів	4 400	3 600	-800	81,82
4 Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-годин	35 200	28 080	-7 120	79,77
5 Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником	22	20	-2,0	90,91
6 Середня тривалість робочого дня, годин	8	7,8		
7 Середній виробіток робітника, грн:			-0,2	97,5
– місячний;	704	780	+76	110,8
– денний;	32	39	+7	121,88
– годинний	4	5	+1	125

Задача 2. Розрахуйте вплив факторів на відхилення від плану фактичної суми транспортних затрат:

- способом ланцюгових підстановок;
- способом абсолютних різниць;
- способом відносних різниць.

Дані для розрахунків наведені в таблиці 4.

Таблиця 4 – Вихідні дані для розв’язання задачі 2

Показник	За планом	Фактично	Відхилення від плану	Відсоток виконання плану
1 Транспортні затрати, тис. грн	40	48		
2 Обсяг перевезених вантажів, т	2 000	1 600		
3 Середня дальність перевезень, км	100	120		
4 Середній транспортний тариф, грн за 1 т/км	0,2	0,25		
5 Вантажообіг, тис. т/км	200	192		

Задачі для самостійного розв’язання

Задача 3. На підставі даних таблиці 5:

- визначити результативний показник;
- виявити вплив факторів на зміну показника;

- визначити позитивні та негативні зміни факторів, їхні причини та резерви господарювання;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 5 – Вихідні дані для розв’язання задачі 3

Показник	Одиниця вимірювання	Минулий рік		Звітний рік	
		план	факт	план	факт
1 Середньорічна вартість основних виробничих фондів	тис. грн	1 850	1 920	1 900	1 890
2 Середньооблікова чисельність працівників	ос.	43	40	40	44

Задача 4. На підставі даних таблиці 6:

- визначити результативний показник, розрахувати вплив факторів на зміну результативного показника;
- зробити висновки.

Таблиця 6 – Вихідні дані для розв’язання задачі 4

Показник	Одиниця виміру	I півріччя	II півріччя
1 Валова продукція в порівняльних цінах	грн	29 950,80	29 750,55
2 Обсяги виробництва	шт.	724	736
3 Норма витрачання матеріалів на одиницю продукції	кг	1,6	1,8
4 Облікова ціна за 1 кг матеріалів	грн	20,3	18,6

Рекомендовані джерела: [1, 3, 8].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2 АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ, АСОРТИМЕНТНОГО ПЛАНУ І РИТМІЧНОСТІ ВИПУСКУ ПРОДУКЦІЇ

Мета заняття: формування та закріплення навичок аналізу виробництва та реалізації продукції, асортиментного плану і ритмічності випуску продукції, визначення впливу факторів на об’ємні показники, визначення резервів підвищення обсягів випуску продукції.

Базові теоретичні положення

Аналіз виконання плану виробництва продукції передусе здійсненню часткового чи повного (комплексного) аналізу господарської діяльності

підприємства. Це обґрунтовується тим, що від обсягів виготовленої продукції залежать всі інші показники, які характеризують фінансово-економічний стан підприємства.

Мета аналізу – виявлення резервів збільшення обсягу виробництва продукції, передбаченої плановим завданням, угодами постачання продукції, унаслідок кращого використання наявних виробничих потужностей, раціонального економічного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Показники, що характеризують рівень виробництва продукції:

- рівень виконання планового завдання (K_v):

$$K_v = \text{ВПф} / \text{ВПпл}, \quad (5)$$

де ВПф, ВПпл – відповідно фактичний та плановий обсяг продукції;

- темп росту виробництва продукції (K_p):

$$K_p = \text{ВПф} / \text{ВПб}, \quad (6)$$

де ВПб – обсяг продукції базового (попереднього) періоду;

- темп приросту (відносне відхилення) (ΔK_p):

$$\Delta K_p = K_p - 1, \quad (7)$$

- абсолютне відхилення ($\Delta \text{ВП}$):

$$\Delta \text{ВП} = \text{ВПф} - \text{ВПпл}, \text{ або} \quad (8)$$

$$\Delta \text{ВП} = \text{ВПф} - \text{ВПб}. \quad (9)$$

Розрахунок показників виконання плану асортименту здійснюють трьома способами:

1) спосіб найменшого числа: полягає у виборі меншої із двох величин обсягу виробництва (планової та фактичної) за кожним із видів продукції. Відношення загальної суми зарахованих у виконання плану величин до запланованої дає змогу оцінити рівень виконання плану асортименту (коефіцієнт асортиментності) (Кас) (табл. 7).

Таблиця 7 – Виконання плану виробництва продукції за асортиментом

Виріб	Випуск продукції, тис. грн			Зараховується у виконання плану, тис. грн
	За планом	Фактично	Виконання плану, %	
А	80	100	125	80
Б	200	120	60	120
В	50	60	120	50
Г	400	400	100	400
Д	150	190	126	150
Е*	120	60	50	60
Є	–	80	–	–
Разом	1 000	1 010	101	860

*«Е» – новий вид продукції замість застарілої «Є».

$$K_{ac} = 860 / 1\,000 = 0,86;$$

2) спосіб найменшого відсотка: необхідно брати як загальний показник найменший відсоток виконання плану серед усіх виробів, тобто 50 %, а у вираженні коефіцієнта – 0,5;

3) спосіб базується на визначенні співвідношення кількості виробів із повним виконанням плану й кількості планових позицій (коефіцієнт номенклатурності) (Кн):

$$K_n = 4 / 6 = 0,667.$$

Коли оцінюють зміну якості продукції, надають перевагу об'єктивним кількісним показникам, які забезпечують належну точність результату. Найвдалішою ілюстрацією цього може бути аналіз показника сортності продукції.

У промисловості сортність використовують щодо продукції, у якій допускаються неістотні відхилення деяких ознак і властивостей від чинних стандартів і технічних вимог. Зважаючи на кількість передбачених сортів і співвідношення їх у загальному обсязі виробництва, визначають середній показник сортності за планом і фактичний. Дані для аналізу сортності наведено в таблиці 8. Аналізувати план за сортністю можна трьома способами:

1) спосіб порівняння середньозважених цін. Якщо фактична середньозважена ціна виробу більша або дорівнює плановій, план за сортністю вважається виконаним:

Планова ціна виробу: $180\,000 / 2\,000 = 90,0$ (грн).

Таблиця 8 – Вихідні дані для оцінки плану сортності продукції

Сорт	Оптова ціна одиниці продукції, грн	Коефіцієнт якості	План			Звіт			Випуск продукції в перерахунку на вищий сорт, %	
			Кількість, т	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Кількість, т	Питома вага, %	Сума, тис. грн	План	Факт
Вищий	100	1,0	1 200			1 300				
Перший	80	0,8	600			800				
Другий	60	0,6	200			400				
Усього	X	X	2 000			2 500				

Фактична ціна виробу: $218\,000 / 2\,500 = 87,2$ (грн).

Виконані розрахунки свідчать про невиконання плану за сортністю. План за сортністю виконано на 96,9 % ($((87,2 / 90,0) \times 100 = 96,9)$). У наслідок зниження якості продукції підприємство недоодержало продукції на 7 000 грн. ($((87,2 - 90,0) \times 2\,500)$);

2) спосіб першосортних одиниць. Наведені в таблиці 8 посорткові коефіцієнти (на підставі посорткових знижок) потрібно помножити на відповідну кількість продукції, а знайдені добутки додати.

Плановий коефіцієнт сортності (плановий, фактичний):

$$K_{c.пл} = (1\,200 \times 1 + 600 \times 0,8 + 200 \times 0,6) / 2\,000 = 1\,800 / 2\,000 = 0,9;$$

$$K_{c.ф} = (1\,300 \times 1 + 800 \times 0,8 + 400 \times 0,6) / 2\,500 = 2\,180 / 2\,500 = 0,872.$$

План за сортністю виконано на 96,9 % ($(0,872 / 0,9) \times 100$);

3) спосіб порівняння виконання плану у вартісному та натуральному вимірі. Випередження рівня виконання плану в натуральному вимірі – 125 % ($2\,500 / 2\,000 \times 100$) порівняно з вартісним – 121,1 – підтверджує факт невиконання плану за сортністю.

З наведених трьох способів найуніверсальнішим є спосіб першосортних одиниць, оскільки він практично виключає вплив зміни асортименту продукції.

Одним зі складників аналізу виробництва та реалізації продукції є аналіз ритмічності виробництва.

Ритмічна робота – це випуск продукції рівними частками за будь-які однакові проміжки робочого часу.

Виокремлюють два поняття ритмічності:

- ритмічність випуску продукції (товарної);
- ритмічність виробництва (як завершеного, так і незавершеного).

Відомо багато способів розрахунку показників ритмічності (аритмічності) роботи підприємства, але й найпростіші з них надійно характеризують це явище. На підставі даних таблиці 9 проведемо розрахунок коефіцієнта ритмічності способом найменшого числа.

Таблиця 9 – Дані щодо випуску продукції в подекадному розрізі

Декада	Обсяг виробництва за місяць, %		Зараховується в плановий ритм
	за планом	фактично	
Перша	33	22	22
Друга	33	29	29
Третя	34	49	34
Разом	100	100	85

Отже, коефіцієнт ритмічності дорівнює 0,85, що свідчить про неритмічну роботу підприємства в цьому місяці.

Якщо необхідно проаналізувати ритм роботи за квартал або рік, то відповідно знаходять обсяги виробництва у перші, другі та треті декади, а далі діють, як під час аналізу даних за місяць. За відсутності планових показників

ритму їх можна самостійно розрахувати, спираючись на саме визначення поняття ритмічності. Наприклад, за декаду необхідно виконати третину місячного плану тощо.

Задачі для розв'язання

Задача 5. Дайте оцінку виконання плану виробництва продукції (табл. 10) і напишіть свої висновки.

Задача 6. Проаналізуйте динаміку випуску продукції в натуральному вираженні (табл. 11). При цьому потрібно урахувати, що виробничі потужності певного підприємства за останні п'ять років істотно не змінилися.

Таблиця 10 – Вихідні дані для розв'язання задачі 5

Показники	Минулого року	Звітний рік				Відхилення від даних минулого року	Темп росту до минулого року, %
		за планом	фактично	відхилення від плану	відсоток виконання плану		
1 Обсяг товарної продукції, тис. грн: – у діючих цінах; – у порівняльних цінах;	49 225 53 015	50 200 X	50 850 55 510				
2 Випуск продукції (цементу), тис. грн	1 257	1 124	1 124				

Таблиця 11 – Вихідні дані для розв'язання задачі 6

Показники	Роки п'ятиріччя				
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й
1 Випуск цементу, тис. т	2 254	1 803	1 532	1 257	1 254
2 Темпи росту, %	100	80	68	56	50
3 Темпи росту ланцюгові, %	100	80	85	82	89

Задача 7. Дати оцінку виробничої діяльності цегельного заводу за останні шість років на підставі даних таблиці 12.

Таблиця 12 – Вихідні дані для розв'язання задачі 7 (млн шт. цегли)

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1 Виробнича потужність	20	20	20	16	16	18
2 Фактичний випуск цегли	16,0	14,0	10,0	8,8	9,6	9,2
3 Відсоток використання виробничих потужностей						

Задача 8. На підставі даних таблиці 13 дати оцінку виконанню плану за асортиментом і структурою випущеної продукції.

Задача 9. Проаналізувати зміну асортименту випущеної продукції за останні п'ять років на суміжному підприємстві (табл. 14). Вказати можливі причини асортиментного зрушення і пов'язати його з обсягом виробництва.

Таблиця 13 – Вихідні дані для розв'язання задачі 8

Асортимент	За планом		Фактично	
	тис. т	Питома вага, %	тис. т	Питома вага, %
1 Портландцемент (марка «500»)	400	18,4	481,1	22,1
2 Шлакопортландцемент:	1 775	81,6	1 699,6	77,9
– марка «300»	1 233	56,6	1 044,1	47,9
– марка «400»	542	24,9	655,5	30,0
Разом	2 175	100	2 180,7	100

Таблиця 14 – Вихідні дані для розв'язання задачі 9 (тис. т)

Асортимент	Рік п'ятиріччя				
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й
Портландцемент	120	100	25	0,1	1782
Шлакопортландцемент	15 800	1 660	1 727	1 753	37
Будівельна суха суміш (із цементом)			98	47	
Разом	1 700	1 760	1 850	1 800,1	1 819

Задача 10. Дати оцінку виконання плану за асортиментом продукції на підставі даних таблиці 15. Як підприємство оновлює продукцію?

Таблиця 15 – Вихідні дані для розв'язання задачі 10 (тис. грн.)

Вид продукції	У минулому році	У звітному році		Зараховується увиконання
		за планом	фактично	
А	60	70	80	
Б	30	30	30	
В	40	40	70	
Г	70	50	40	
Д*	80	110	60	
Е	100	100	90	
Є*			40	
Разом	380	400	410	

*Продукція «Д» і «Є» – взаємозамінна.

Задача 11. Розрахуйте показники якості (середньої марки цементу) на підставі даних таблиці 15. Зробіть необхідні висновки та рекомендації.

Задача 12. Дайте оцінку якості продукції на підставі одержаних рекламацій за даними таблиці 16.

Таблиця 16 – Вихідні дані для розв’язання задачі 12

Показники	У позаминулому році	У минулому році	У звітному році
1 Кількість одержаних рекламацій	9	15	7
2 Загальна сума зарекламованої продукції, тис. грн	210	340	150
3 Кількість рекламацій, визнаних підприємством обґрунтованими	8	12	6
4 Те саме у вартісному вираженні	180	270	100

Задача 13. Визначте показники сортності продукції та зробіть висновок про виконання плану за якістю, використавши дані таблиці 17.

Таблиця 17 – Вихідні дані для розв’язання задачі 13

Сорт	Умовний коефіцієнт якості	За планом			Фактично		
		кількість, шт.	питома вага, %	у перерахунку на перший сорт (1 × 3)	кількість, шт.	питома вага, %	у перерахунку на перший сорт (1 × 6)
I	1	630			730		
II	0,9	180			150		
III	0,8	90			120		
Разом	X	900	100		1 000	100	

Задача 14. Проаналізуйте ритмічність випуску продукції за місяць на підставі даних таблиці 18. Розрахуйте коефіцієнт ритмічності.

Таблиця 18 – Ритмічність випуску продукції

Декади місяця	За планом		Фактично		Зараховується у плановий ритм
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	
I	250		240		
II	350		420		
III	400		540		

Задача 15. Визначити виконання плану за якістю продукції та здійснити розрахунок впливу факторів на обсяг товарної продукції у вартісному вираженні (табл. 19).

Таблиця 19 – Вихідні дані для розв’язання задачі 15

Сорт	Ціна, грн	За планом		Фактично	
		кількість, шт.	сума, грн	кількість, шт.	сума, грн
I	8	7 000		7 800	
II	6,4	3 000		3 000	
III	5,6	–		1 200	
Разом	X	10 000		12 000	

Розрахунок факторів:

- 1) зміна обсягу випуску товарів у натуральному вимірі;
- 2) зміна якості (сортності) продукції.

Задача 16. Який спосіб розрахунку можна використати для визначення виконання плану за якістю продукції на підставі даних таблиці 20.

Таблиця 20 – Вихідні дані для розв’язання задачі 16

Сорт і його коефіцієнт	I варіант		II варіант		III варіант	
	за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	фактично
I (1,0)	–	–	1 800		8 000	7 200
II (0,8)			200		2 000	1 800
Разом						
Кількість виробів, шт.	18 000	17 000	2 000	2 200	10 000	9 000
Загальна вартість, грн	36 000	38 250				
Середньовиважена ціна, грн	–	–	4,0	3,9		

Задача 17. Охарактеризуйте ритмічність роботи підприємства у звітному році. Порівняйте показники цього року з показниками минулого і зробіть належні висновки щодо якості організації виробництва. Дані для аналізу наведені в таблиці 21.

Таблиця 21 – Вихідні дані для розв’язання задачі 17

Показники	Перші декади		Другі декади		Треті декади	
	за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	фактично
Виробництво цементу, %:						
– у минулому році;	32,6	30,0	33,1	33,5	34,3	36,5
– у звітному році	32,7	31,0	32,9	33,0	34,4	36,0

Задача 18. Дати оцінку ритму роботи у січні цеху помолу цементу. Які причини відсутності виробництва цементу у першу п'ятиденку? Розрахуйте коефіцієнт ритмічності за даними таблиці 22.

Таблиця 22 – Вихідні дані для розв'язання задачі 18

	П'ятиденка						Усього за місяць
	1-ша	2-га	3-тя	4-та	5-та	6-та	
Виготовлення цементу, тис. т за планом							180
фактично		16	20	36	40	48	160

Задача 19. Вивчити за даними таблиці 23 динаміку браку та розрахувати резерви зростання обсягу продукції за умови недопущення браку.

Таблиця 23 – Вихідні дані для розв'язання задачі 19 (тис. грн.)

Показники	У минулому році	У звітному році
1 Випуск товарної продукції	2 500	3 000
2 Фактична виробнича собівартість продукції	2 200	2 600
3 Загальновиробничі затрати	400	500
4 Величина остаточного браку продукції	70	75
5 Затрати на виправлення браку	11	9
6 Сума вирахування із зарплати винуватців браку	4	2
7 Загальна величина браку	81	
8 Питома вага браку, %	4,5	
9 Резерв збільшення обсягу продукції	112,5	

Задача 20. Дайте оцінку виконання плану за обсягом реалізації у звітному році (табл. 24). Чи були якісь труднощі з реалізації протягом року?

Таблиця 24 – Вихідні дані для розв'язання задачі 20 (тис. грн)

Квартали року	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	Відсоток виконання
I	12 000	10 048		
II	12 000	12 400		
III	13 000	10 200		
IV	13 000	13 180		
Разом	50 000	45 828		

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 21. Вивчити динаміку обсягів реалізації продукції цього підприємства за останні п'ять років (табл. 25). Зробити належні висновки.

Таблиця 25 – Вихідні дані для розв'язання задачі 21

Показники	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.
1 Реалізація цементу, тис. т		2 200	1 700	1 590	1 460	1 060
2 Виробництво цементу, тис. т		2 254	1 803	1 532	1 257	1 124
3 Залишки нереалізованої продукції на кінець року, тис. т	90	144	247	189	86	146

Задача 22. Які фактори впливали на обсяг реалізації у звітному періоді?

Розрахуйте їхню величину за даними таблиці 26.

Таблиця 26 – Вихідні дані для розв'язання задачі 22 (тис. грн)

Показники	За планом	Фактично	Відхилення	Вплив фактора
1 Реалізація продукції	50 000	45 828		X
2 Товарна продукція	50 200	50 850		
3. Залишки готової продукції на складі та в товарах відвантажених:				
– на початок року	1 000	800		
– на кінець року	1 200	5 822		

Задача 23. Дайте оцінку виконання плану сортності продукції цехом № 2 (табл. 10). Визначте резерви випуску продукції. Зробіть висновки.

Задача 24. Проаналізуйте виконання плану постачання цементу у звітному році та в IV кварталі (табл. 27). Як можна оцінити роботу заводу?

Таблиця 27 – Вихідні дані для розв'язання задачі 24 (тис. грн)

Показники	За планом	Фактично	Відхилення	%
а) постачання цементу:				
– на внутрішній ринок;	42 000	42 980		
– на експорт;	8 100	2 000		
зокрема країни СНД	3 100	1 800		
Разом	50 100	44 980		
б) 1) постачання цементу будівельним організаціям (навалом);	40 000	37 800		
2) постачання цементу в тарі;	1 000	700		
зокрема дрібними пакунками (10 кг і менше)	200			
3) постачання цементу в IV кварталі:				
– жовтень;	4 500	4 200		
– листопад;	4 500	4 650		
– грудень.	4 000	4 330		
Усього за IV квартал	13 000	13 180		

Задача 25. Порівняйте середню марку цементу певного підприємства із середньогалузевими показниками та звітними даними споріднених підприємств (табл. 28). Дайте оцінку роботі щодо якості продукції.

Таблиця 28 – Вихідні дані для розв’язання задачі 25 (міцність у кг/см²)

Комбінат	Загальний показник		Зокрема			
	у минулому році	у звітному році	портландцемент		шлакопортландцемент	
			минулого року	минулого року	минулого року	минулого року
Середня марка цементу по країні, зокрема:	408	410	431	432	354	355
– Кременецький;	394	399	400	400	390	395
– Дніпродзержинський;	303	305	500	500	301	303
– Амвросіївський;	423	429	469	469	300	310
– Здолбунівський	520	508	540	530	360	356

Задача 26. Проведіть оперативний аналіз забезпечення потреби у випуску продукції у звітному році цехом № 1 (табл. 29). Зробіть висновки.

Таблиця 29 – Вихідні дані для розв’язання задачі 26

Період	Обсяг випуску продукції, тис. грн			Забезпечення потреби, %
	Потреба	Звіт	Відхилення від потреби	
Січень	200	190		
Лютий	200	190		
Березень	220	190		
Разом за I квартал	620	570		
Разом за II квартал	660	670		
Разом за III квартал	630	576		
Разом за IV квартал	630	588		
Обсяг продукції за рік				

Рекомендовані джерела: [1, 2, 3, 4, 5, 6].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ З АНАЛІЗ ТРУДОВИХ ФАКТОРІВ ТА ЇХНЬОГО ВПЛИВУ НА ОБСЯГ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ

Мета заняття: формування та закріплення навичок аналізу динаміки, стану та забезпеченості підприємства трудовими ресурсами, використання

робочого часу, аналізу продуктивності праці, аналізу впливу трудових факторів на обсяг товарної продукції.

Базові теоретичні положення

Сутність аналізу трудових ресурсів визначається роллю трудових ресурсів у системі підприємництва, їхнього впливу на результати діяльності.

Мета аналізу – виявити резерви підвищення результативності виробництва (збільшення його обсягу і зниження витрат) унаслідок кращого використання трудових ресурсів.

Для аналізу використовуються такі показники: чисельність персоналу та склад його за кваліфікацією, плинність кадрів, використання робочого часу, виробіток продукції на одного працівника (робітника), середній відсоток виконання норм виробітку, трудомісткість продукції

$$(T = Чр \times \text{Кдн. роб.} \times \text{троб. дн.} \times \text{Вгод}). \quad (10)$$

У процесі аналізу рівня використання трудових ресурсів і фонду заробітної плати застосовуються методи порівняння (фактичних показників із плановими чи минулого року), ланцюгових підстановок (впливу цін, рівня використання основних виробничих фондів, питомої ваги зарплати, кількості продукції – обсягу виробництва), визначення абсолютних відхилень.

У процесі аналізу забезпеченості підприємства трудовими ресурсами порівнюють середньооблікову кількість окремих категорій із плановими показниками та даними попереднього періоду, знаходять зміни в абсолютній кількості працівників й у відсотках щодо відповідної бази (плану або попереднього періоду).

Визначаються та аналізуються такі показники:

- питома вага окремих категорій працівників;
- кількість допоміжних на одного основного працівника;
- кількість виробничих працівників (робітників) на одного спеціаліста;
- рівень кваліфікації робітників і робіт;

- стаж роботи працівників;
- змінність роботи підприємства;
- змінності та плинності робочої сили (коефіцієнт змінності, коефіцієнт плинності).

Коефіцієнт змінності робочої сили визначається як частка від ділення найменшого з двох показників (найму та звільнення) на середньооблікову величину.

Коефіцієнт плинності визначається шляхом ділення звільнених працівників із неповажних причин на середньооблікову величину працівників.

Кількісною характеристикою використання робочої сили є показники тривалості робочого часу. Використання робочого часу за категоріями робітників зазвичай аналізується за допомогою таких двох показників: середня кількість днів, відпрацьованих робітником за звітний період (місяць, квартал, рік), і середня тривалість робочого дня (зміни).

Показник, який характеризує тривалість робочого періоду в днях (явочні дні), залежить від таких факторів, як кількість вихідних і святкових днів, кількість днів чергової відпустки, інші види відпусток, передбачених законодавством, кількість днів непрацездатності, неявка на роботу із дозволу адміністрації, прогули тощо.

Тривалість робочого дня (зміни) робітника визначають такі чинники, як величина нормативного робочого тижня, час простою упродовж дня, зафіксований в обліку, час понадурочної роботи (збільшує величину показника), час інших скорочень робочого дня, передбачених законодавством (для підлітків, матерів-годувальниць тощо).

Під час аналізу знаходять відхилення цих показників від плану, порівнюють їх з аналогічними показниками за минулі періоди, встановлюють конкретні причини можливих відхилень.

Методику розрахунку впливу факторів на відхилення фактичної продуктивності праці від планової розглянемо на прикладі даних таблиці 30:

1) зміна питомої ваги робітників у складі промислово-виробничого персоналу

$$(-2,4) \times 8\,800 / 100 = -211,2 \text{ грн};$$

2) зміна середньорічного виробітку одного робітника

$$650 \times 81,87 / 100 = +532,2 \text{ грн.}$$

Разом: + 321 грн.

Зокрема на останній фактор, зі свого боку, вплинули такі фактори:

– зміна кількості відпрацьованих днів одним робітником

$$(-10) \times 8 \times 5 = -400 \text{ грн};$$

– зміна тривалості робочого дня

$$(-0,5) \times 210 \times 5 = -525 \text{ грн};$$

– зміна середньогодинного виробітку одного робітника

$$1 \times 210 \times 7,5 = +1\,575 \text{ грн.}$$

Разом: 650 грн.

Резервами зростання середньорічного виробітку одного робітника є подолання негативного впливу перших двох факторів – 925 грн, або 10,5 % планового показника.

Далі здійснюємо розрахунок впливу факторів на обсяг товарної продукції внаслідок використання тільки категорії робітників (табл. 30).

Таблиця 30 – Дані для аналізу трудових факторів

Показники	За планом	Фактично	Відхилення (+, -)	Відсоток виконання плану
1	2	3	4	5
1 Товарної продукції, тис. грн	1 320	1323	+3	100,2
2 Кількість працівників, осіб	178	171	-7	96,07
3 З них робітників	150	140	-10	93,33
4 Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками:				
а) людино-днів;	33 000	29 400	-3 600	89,09
б) людино-годин	264 000	220 500	-43 500	83,52

Продовження таблиці 30

1	2	3	4	5
<i>Розрахункові показники</i>				
5 Кількість відпрацьованих днів одним робітником (4, а / 3)	220	210	-10	95,45
6 Тривалість робочого дня (4, б / 4, а), годин	8,0	7,5	-0,5	93,75
7 Середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником (4, б / 3)	1 760	1 575	-185	89,49
8 Середньорічний виробіток, грн:				
а) одного працівника (1 / 2);	7 415,7	7 736,8	+321,1	104,33
б) одного робітника (1 / 3)	8 800	9 450	+650	107,39
9 Середньоденний виробіток одного робітника (1 / 4, а), грн	40	45	+5	112,5
10 Середньогодинний виробіток одного робітника (1 / 4, б), грн	5	6	+1	120,0
11 Питома вага робітників у складі промислово-виробничого персоналу (3 / 2 - 100), %	84,27	81,87	-2,4	X

1) зміна кількості робітників

$$(-10) \times 220 \times 8 \times 5 = -88\ 000 \text{ грн};$$

2) зміна відпрацьованих одним робітником днів за рік (явки)

$$(-10) \times 140 \times 8 \times 5 = -56\ 000 \text{ грн};$$

3) зміна тривалості робочого дня

$$(-0,5) \times 140 \times 210 \times 5 = -73\ 500 \text{ грн};$$

4) зміна середньогодинного виробітку одного робітника

$$(+1) \times 140 \times 210 \times 7,5 = +220\ 500 \text{ грн}.$$

Разом: +3 000 грн.

Цей розрахунок свідчить про те, що три фактори є негативними й тільки один останній діяв позитивно. Проте він був і найвпливовішим і перекрив негативний вплив перших трьох факторів, які формально можна розглядати як резерви виробництва. Але зменшення чисельності робітників за умови забезпеченні необхідних обсягів виробництва завжди розглядають як позитивне явище, яке повинно ставитися в провину підприємству. Тому резерви виробництва, відповідно наведеного розрахунку, становлять лише 129,5 тис. грн (56 + 73,5).

Задачі для розв'язання

Задача 27. За даними таблиці 31 визначте забезпеченість підприємства робочою силою та розрахуйте коефіцієнт плинності кадрів.

Таблиця 31 – Вихідні дані для розв'язання задачі 27 (осіб)

Показники	За минулий рік	За звітний рік		Відхилення		
		за планом	фактично	від даних минулого року	від планових даних	
					абсолютне	%
1. Чисельність всього персоналу підприємства	1 878	1 860	1 821			
– зокрема персоналу основної діяльності	1 665	1 660	1 587			
– із них робітників;	1 418	1 400	1 352			
– інших категорій працівників	247	260	235			
2 Чисельність персоналу невиробничої сфери						
3 Прийнято працівників на роботу	300		226			
4 Звільнено всього, зокрема за власним бажанням і через порушення дисципліни	340 290		287 211			

Задача 28. Проаналізуйте використання робочого часу робітників і їхню продуктивність праці, використовуючи дані таблиці 32 (робочих днів – 250).

Таблиця 32 – Вихідні дані для розв'язання задачі 28

Показники	За минулий рік	За звітний рік	Відхилення
1 Товарна продукція, тис. грн	79 596	76 533	
2 Чисельність робітників, ос.	1 320	1 315	
3 Відпрацьовано всіма робітниками:			
– тис. людино-днів;	330,00	328,75	
– тис. людино-годин	2 475,00	2 432,75	

Задача 29. Розрахуйте вплив факторів на величину середньорічного виробітку одного робітника, а потім визначте вплив факторів на зміну товарної продукції порівняно з показниками минулого року. Зверніть увагу на можливі резерви. Для розрахунків використайте дані таблиці 32.

Задача 30. Проаналізуйте забезпеченість підприємства робітниками за професією та рівнем кваліфікації, а також співвідношення між основними й допоміжними робітниками (табл. 33). Зробіть свої висновки про закріплення робочої сили на підприємстві, обчисливши коефіцієнти прийому, звільнення та плинності (візьміть до уваги вік персоналу).

Таблиця 33 – Вихідні дані для розв’язання задачі 30

Показник	Потреба	Факт	Відхилення від потреби, %
1 Чисельність робітників, осіб, зокрема основних			
2 Питома вага основних робітників у загальній кількості, %	60	59	
3 Середній тарифний розряд робітників, із них:	4,7	4,8	
– токарі;	4,2	4,1	
– слюсарі;	4,8	4,9	
– фрезерувальники	4,7	4,9	

Примітка. У звітному році весь персонал за віком групується так: до 30 років – 140 осіб; від 30 років до 40 років – 110; від 40 до 50 – 201; старші 50 років – 191 особа.

Задачі для самостійного розв’язання

Задача 31. Проаналізуйте використання робочого часу та обчисліть непродуктивні його втрати на підставі інформації, що надійшла з підприємства (табл. 34).

Задача 32. На підставі даних таблиць 35, 36:

- провести аналіз використання фонду оплати праці;
- розрахувати фонд оплати праці, абсолютне та відносне відхилення по фонду; визначити фактори, механізм впливу дії їх на фонд оплати праці та наслідки господарської діяльності; з’ясувати коло факторів, що спричиняють зміни; вказати, які з них є внутрішніми, а які зовнішніми, обчислити їхній впливна розмір показника;
- пояснити, у якому разі зростання фонду оплати праці є економічно обґрунтованим і доцільним (ефективним);
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 34 – Вихідні дані для розв'язання задачі 31

Показник	План	Звіт	Відхилення
1	2	3	4
1 Відпрацьовано робітниками людино-днів – усього			
2 Баланс робочого часу в розрахунку на одного робітника: – календарний фонд часу, днів; – вихідні й святкові дні	114,0	114,0	
зокрема: – чергова відпустка; – відпустка на навчання; – відпустка у зв'язку з вагітністю й пологами; – хвороби; – невиходи з дозволу адміністрації; – простої; – прогули; – масові невиходи (страйки)	24,0 2,6 2,5 6,1 – – –	0,2 0,2	
4 Кількість явок на роботу			
5 Тривалість робочої зміни, год	8		

Таблиця 35 – Вихідні дані для розв'язання задачі 32

Категорія персоналу	Чисельність працівників ос.		Середньорічна заробітна плата, грн	
	минулий рік	звітний рік	минулий рік	звітний рік
1 Робітники	550	515	13 800	14 400
2 Учні	35	20	4 800	4 920
3 Інженерно-технічні працівники	70	72	15 000	15 720
4 Службовці	14	10	11 760	11 904
5 Молодший обслуговуючий персонал	4	3	9 360	9 300
6 Охорона	5	4	7 800	7 740
Разом				

Таблиця 36 – Дані стосовно заробітної плати виробничих робітників

Стаття витрат	Витрати на випуск товарної продукції, тис грн.		
	план	при планових нормах на фактичний випуск	факт
Заробітна плата виробничих робітників	10 858,9	11 380	10 588,97
Примітка. Темп приросту обсягу товарної продукції становить 5 %.			

Задача 33. На підставі даних таблиці 37:

- проаналізувати використання фонду заробітної плати;
- визначити абсолютну економію (перевитрати) коштів за наведеними фондами оплати праці;

- розрахувати вплив факторів, що спричиняють відхилення фонду оплати праці (та з урахуванням обсягів виробництва);
- використовуючи дані про темп зростання виробництва і продуктивності праці, розрахувати (перевитрати) по відповідному фонду оплати праці;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 37 – Вихідні дані для розв’язання задачі 33

Показник	Одиниця вимірювання	План	Факт
1 Фонд оплати праці: – промислово-виробничого персоналу, зокрема робітників	тис. грн		
2 Чисельність промислово-виробничого персоналу: – зокрема робітників	ос.	2 457	2 403
3 Середня заробітна плата промислово-виробничого персоналу: – зокрема робітників	грн	985 1 050	997 1 085
Примітка. Середній темп зростання продуктивності праці плановий – 106,0 %, фактичний – 107,5 %, норматив приросту загального фонду заробітної плати за кожний відсоток приросту обсягу виробництва продукції – 0,25, темп приросту обсягу виробництва за звітний період – 0,9.			

Задача 34. На підприємстві чисельність працівників на 01.04 звітного року становила 500 осіб. Зміни, які відбулись протягом кварталу, наведені в таблиці 38.

Завдання:

- проаналізувати динаміку трудових ресурсів підприємства;
- визначити та оцінити середньоспискову чисельність працівників підприємства, рівень плинності кадрів: причини та наслідки;
- розрахувати можливий приріст продукції внаслідок ліквідації плинності кадрів; навести заходи, необхідні для цього (перелік та адресність необхідних управлінських дій);
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 38 – Вихідні дані для розв’язання задачі 34

Дата	Прийнято	Звільнено
10.04	5	1
27.04	3	10
8.05	5	1
17.05	5	–
30.05	3	15
3.06	4	2
20.06	–	10
25.06	–	5

З-поміж звільнених працівників:

- за прогули – 5 осіб;
- за інші порушення трудової дисципліни – 8 осіб;
- за власним бажанням – 20 осіб;
- втрати робочого часу в розрахунку на одного працівника у зв’язку з
плинністю кадрів – 20 год;
- середньогодинна продуктивність праці – 120 грн.

Рекомендовані джерела: [1, 2, 3, 6].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ І ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ПІДПРИЄМСТВА

Мета заняття: формування та закріплення навичок аналізу динаміки, складу, структури й технічного стану основних фондів, аналізу виробничих потужностей, а також використання основних фондів, стану і забезпеченості підприємства трудовими ресурсами, розрахунку впливу факторів на обсяг товарної продукції, виявлення резервів підвищення ефективності використання основних виробничих фондів та виробничих потужностей.

Базові теоретичні положення

Сутність економічного аналізу основних виробничих фондів (далі – ОВФ) і виробничих потужностей полягає у виявленні факторів, що впливають на рівень їхнього використання, знаходженні резервів підвищення їхньої ефективності й на підставі результатів аналізу проведення синтезу, тобто

розроблення шляхів поліпшення їхнього використання та створення такої системи, при якій би були усунуті або зведені до мінімуму всі виявлені недоліки.

Мета аналізу охоплює виявлення:

- забезпеченості технічного стану і ступеня використання основних виробничих фондів (основних засобів);
- повноту використання парку обладнання та його комплектність;
- ступінь використання верстатного часу та технічних можливостей верстатів (інтенсивне використання);
- вплив використання на обсяг продукції;
- резерв збільшення обсягу продукції за допомогою кращої експлуатації обладнання (основних засобів).

Під час проведення аналізу використання ОВФ, їхнього стану та руху використовуються такі методи: групування, порівняння, елімінування (ланцюгових підстановок), визначення темпу збільшення (зменшення), вирахування абсолютного та відносного відхилення.

У процесі аналізу основних фондів визначають їхню середньорічну вартість і динаміку зміни за декілька років, зіставляють темпи їхньої зміни з динамікою зростання вартості продукції або обсягів виробництва в натуральному вираженні, розраховують коефіцієнт спрацювання (зношення) основних фондів і вивчають його динаміку за декілька років. Як допоміжні можна застосовувати коефіцієнти вибуття, оновлення основних засобів, показники вікового складу обладнання.

У процесі аналізу досліджуються склад і структура календарного фонду верстатного часу, співвідношення наявного, встановленого та діючого обладнання, коефіцієнт змінності роботи обладнання, склад і використання виробничих та допоміжних площ.

Ефективність використання основних фондів досліджують за допомогою показників фондівдачі (фондомісткості) та фондоозброєності.

Методику розрахунку впливу факторів основних фондів на обсяг

товарної продукції розглянемо на прикладі даних таблиці 39.

Таблиця 39 – Дані для аналізу використання основних засобів

Показники	За планом	Фактично	Відхилення (+, -)
1	2	3	4
1 Обсяг товарної продукції, тис. грн	1 320	1 323	+3
2 Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн	660	696,3	+36,3
3 Виробничі площі, м ²	13 200	12 600	-600
4 Кількість верстатів, шт.	75	80	+5
5 Кількість годин, відпрацьованих всіма верстатами за рік	150 000	132 300	-17 700
6 З них у першу зміну	100 000	94 500	-5 500
7 Фондовіддача (1 / 2)	2,0	1,9	-0,1
8 Кількість годин, відпрацьованих одним верстатом за рік (5 / 4)	2 000	1 653,75	-346,25
9 Випуск продукції на одиницю площі, грн/м ² (1 / 3)	100	105	+5
10 Середньорічний виробіток одного верстата, грн (1 / 4)	17 600	16 537,5	-1 062,5
11 Середній виробіток за одну верстато-годину, грн (1 / 5)	8,8	10,0	+ 1,2
12 Коефіцієнт змінності (5 / 6)	1,5	1,4	-0,1

Розрахунок впливу факторів на обсяг товарної продукції

1) з використанням величини основних фондів:

– зміна величини виробничих основних фондів

$$36,3 \text{ тис. грн} \times 2 \text{ грн/грн} = 72,6 \text{ тис. грн};$$

– зміна фондовіддачі

$$(-0,1) \text{ грн/грн} \times 696,3 \text{ грн} = -69,63 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{Разом: } +3,03 \text{ тис. грн};$$

2) з використанням виробничих площ:

– зміна виробничих площ

$$(-600 \text{ м}^2) \times 100 \text{ грн/м}^2 = -60,0 \text{ тис. грн};$$

– зміна випуску продукції в розрахунку на одиницю площі

$$5 \text{ грн/м}^2 \times 12 600 \text{ м}^2 = 63,0 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{Разом: } 3,0 \text{ тис. грн};$$

3) з використанням кількості верстатів:

– зміна кількості верстатів

$$5 \times 17,6 \text{ тис. грн} = 88 \text{ тис. грн};$$

– зміна середньорічного виробітку одного верстата

$$(-1062,5 \text{ грн}) \times 80 \text{ верстатів} = -85 \text{ тис. грн.}$$

Разом: 3,0 тис. грн;

4) з використанням відпрацьованого часу:

– зміна кількості відпрацьованих годин

$$(-17\,700 \text{ год}) \times 8,8 \text{ грн/год} = -155,76 \text{ тис. грн.}$$

– зміна виробітку за одну верстато-годину:

$$1,2 \text{ грн/год} \times 13\,200 \text{ год} = 158,76 \text{ тис. грн.}$$

Разом: 3,0 тис. грн;

5) те саме, але з трьома факторами:

– зміна кількості верстатів

$$5 \times 2\,000 \times 8,8 = 88\,000 \text{ грн.}$$

– зміна кількості годин, відпрацьованих одним верстатом за рік

$$80 \times (-346,25) \times 8,8 = -243\,760 \text{ грн.}$$

– зміна середнього виробітку за одну верстато-годину

$$1\,653,75 \times 80 \times 1,2 = 158\,760 \text{ грн.}$$

Разом: +3 000 грн.

Зведення резервів, тис. грн

Підвищення фондівддачі до планового рівня – 69,63.

Доведення виробничих площ до планового рівня – 60,0.

Підвищення середньорічного виробітку одного верстата до планового – 85,0.

Повніше використання часу роботи верстатів – 155,76.

Доведення часу роботи кожного верстата до запланованого рівня – 243,76.

Усього: 243,76

Примітка. Оскільки всі резерви, крім другого, дублюють один одного, то потрібно брати тільки найбільший. Зменшення обсягу продукції за рахунок площ (екстенсивний фактор) не може бути резервом у разі виконання плану виробництва.

Задачі для розв'язання

Задача 35. На підставі даних бухгалтерського балансу (дод. А) дайте оцінку величині зношеності основних засобів.

Задача 36. Проаналізуйте найзагальніші показники використання виробничих основних фондів (табл. 40). Зробіть розрахунок впливу основних факторів на зміну обсягу виробництва.

Задача 37. Дати оцінку рівня використання виробничих потужностей підприємства. Яка виробнича потужність заводу? Розрахунки виконайте на підставі даних таблиці 41.

Таблиця 40 – Вихідні дані для розв'язання задачі 36

Показники	Фактично у минулому році	Фактично у звітному році	Відхилення
1 Товарна продукція, тис. грн (у незмінних цінах)	50 280	44 905,0	
2 Випуск цементу, тис. т	1 257	1 124	
3 Середньорічна вартість промислово-виробничих основних фондів, тис. грн	8 753	42 244	
4 Фондовіддача (п. 1 / п. 3), грн.	5,744	1,063	
5 Випуск цементу на 1 тис. грн основних фондів (п.2 / п. 3), т	143,61	26,607	
6 Фондомісткість 1 т цементу (п. 3 / п. 2), грн	69,634	37,584	
Примітка. Сума до індексації основних фондів.			

Таблиця 41 – Вихідні дані для розв'язання задачі 37

Показники	Виробництво клінкеру			Подрібнення цементу		Виробнича потужність заводу
	за планом	фактично	у перерахунку на цемент*	за планом	фактично	
1 Виробнича потужність, тис. т	1 069	1 069		3 446		
2 Виробництво, тис. т	814	814	1 262*	1 257		
3 Рівень використання виробничої потужності, %	76,1	76,1		36,5		
Примітка.*Середній вміст домішки (Р) у цемент у звітному році становив 35,5 %; розрахунок виконується за такою формулою: $K * 100 / (100 - P)$, де К – обсяг випуску клінкеру; Р – рівень вмісту домішки.						

Задача 38. Дати оцінку використанню основного технологічного обладнання заводу. Дані для аналізу наведені в таблиці 42.

Задача 39. На підставі даних таблиці 43:

- провести аналіз ефективності використання основних засобів підприємства;
- вказати джерела інформації, що використовуються для проведення аналізу;
- розрахувати фондвіддачу основних засобів за товарною продукцією та за чистою продукцією;
- визначити чинники, механізм їхнього впливу на фондвіддачу та обсяги виробництва, з'ясувати коло факторів, що впливають на показники, які залежать і не залежать від персоналу підприємства;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 42 – Вихідні дані для розв'язання задачі 38

Обладнання		Годинна продуктивність, т			Коефіцієнт використання календарного часу		
		у минулому році	у звітному році		у минулому році	у звітному році	
			за планом	фактично		за планом	фактично
1 Печі для випалювання клінкеру – печі 04 м × 60 м; – печі 04,5 м × 80 м	2	29	30	29,4	0,83	0,75	0,83
	1	122	125,0	125,9	0,8	0,81	0,64
2 Цементні млинарки – млинарки малої потужності 02,4 м × 13 м; – млинарки середньої потужності 03,0 м × 14 м; – млинарки великої потужності 04,0 м × 13,5 м	6	16,5	18,0	16,9	0,60	0,61	0,64
	5	26,2	34,0	30,2	0,79	0,6	0,5
	4	70	64,8	69,9	0,8	0,8	0,6

Таблиця 43 – Вихідні дані для розв'язання задачі 39

Показник	Одиниця вимірювання	Джерело інформації	Минулий рік	Звітний рік
1	2	3	4	5
Обсяг товарної продукції в порівняльних цінах	грн		21 460	21 960
Матеріальні витрати	грн		8 560	8 820
Вартість купівельних напівфабрикатів	грн		6 540	6 600
Чиста продукція	грн		6 360	6 540

Продовження таблиці 43

1	2	3	4	5
Середньорічна вартість основних виробничих засобів,	грн		17 890	18 020
зокрема активна частина основних виробничих засобів	грн		8 980	8 700
Питома вага активної частини у загальній вартості виробничих фондів	%			
Коефіцієнт змінності роботи обладнання	–		1,58	1,45
Фондовіддача за товарною продукцією	–			
Фондовіддача за чистою продукцією	–			

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 40. На підставі даних таблиці 44:

- провести аналіз ефективності використання основних засобів підприємства;
- визначити коло факторів, що впливають на рівень фондовіддачі, механізм їхнього впливу; вказати, які фактори є екстенсивними, а які інтенсивними;
- розрахувати вплив факторів використання основних засобів на обсяг продукції підприємства;
- розробити заходи щодо підвищення рівня фондовіддачі;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 44 – Вихідні дані для розв'язання задачі 40

Показник	Одиниця вимірювання	Минулий період	Звітний період
1	2	3	4
1 Обсяг продукції	грн	750 000	765 000
2 Середньорічна вартість:			
– основних виробничих засобів;	грн	202 000	215 000
– активної частини	грн	101 000	103 200
3 Питома вага активної частини	%		
4 Фондовіддача:			
– основних виробничих засобів;	грн		
– активної частини	грн		
5 Середньорічна кількість технологічного обладнання	од.	57	59
6 Відпрацьовано технологічним обладнанням	тис. машино-год		
7 Відпрацьовано одиницею обладнання	машино-год	3 550	3 255

Продовження таблиці 40

1	2	3	4
8 Простої обладнання			
– цілозмінні;	тис. машино-год	25,3	44,2
– внутрішньозмінні	тис. машино-год	10,5	18,9
9 Час ППР	тис. машино-год	3,5	3,8
10 Час освоєння обладнання	тис. машино-год	0,9	1,5
11 Виробіток продукції за одну машино-год	грн/машино-год		

Задача 41 (практичне ситуаційне завдання). Підприємство за звітний період виготовило продукції на суму $(11,1 + 0,1n)$ млн грн. Планом передбачено випуск продукції на суму $(11,15 + 0,07n)$ млн грн. Чисельність працівників на заводі 500 осіб, фактично – 520 осіб. Зокрема в найбільшу зміну працювало працівників: фактично – $(360 + n)$ осіб, за планом – $(340 + n)$ осіб. ОВФ на початок року становили на суму 9 млн грн. У березні ввели нових виробничих фондів на суму 2 млн грн. У квітні передбачається ввести ОВФ на суму 2,5 млн грн. У жовтні вибуло ОВФ на суму 1,5 млн грн і за планом, і фактично. Сума зношення фондів на початок року 2 млн грн, фактично – 3,2 млн грн. На підприємстві встановлено обладнання в кількості: фактично 70 од., за планом – 76 од., які за добу відпрацювали по плану 110 в/зм, фактично – 100 в/зм. Визначити показники, що характеризують стан, рух і використання ОВФ. На основі аналізу цих показників зробити висновки та підготувати проєкт наказу за поліпшення використання ОВФ і підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Примітка. n – номер студента в журналі.

Рекомендовані джерела: [1, 2, 3, 6].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Мета заняття: формування та закріплення навичок загальної оцінки виконання плану матеріально-технічного постачання, аналізу складських запасів матеріальних ресурсів, аналізу використання матеріальних ресурсів та розрахунку впливу факторів на обсяг випуску продукції.

Базові теоретичні положення

Своєчасне та повне забезпечення виробничого процесу необхідними матеріальними ресурсами є обов'язковою умовою його стабільності.

Цілі аналізу ефективного використання матеріальних ресурсів полягають в одержанні найбільш інформативних ключових параметрів, які дають об'єктивну й точну оцінку наявності в підприємства різних видів матеріальних ресурсів із погляду забезпечення його конкурентоспроможності, уможливають оцінку ефективності управлінських рішень щодо формування портфеля замовлень на матеріальні ресурси, виявлення резервів підвищення ефективності використання ресурсів, розробку заходів для їхньої мобілізації.

Показниками, що характеризують використання матеріально-сировинних ресурсів, є такі:

- витрати сировини та матеріалів на одиницю продукції (виріб);
- матеріаловіддача;
- матеріаломісткість.

Аналіз використання матеріально-сировинних ресурсів охоплює вивчення доцільності рівня їхнього використання на всіх етапах організації підприємства:

- під час формування виробничої програми та розрахунку потреб у сировині і матеріалах;
- під час організації та здійсненні виробничого процесу;
- у разі зберігання та прогнозування залишків товарно-матеріальних цінностей (далі – ТМЦ).

Використання матеріально-сировинних ресурсів, крім названих вище показників (матеріаловіддачі тощо), характеризується ще такими показниками:

- потреби в матеріальних ресурсах на всю програму;
- потреба в матеріальних ресурсах із врахуванням наявних і нормативних запасів.

Порівнянням фактичних показників із нормативними характеризують рівень використання ресурсів і забезпечення ресурсами програми.

Під час прогнозування запасів ТМЦ необхідно враховувати денне використання кожного із виду ресурсів і середню тривалість інтервалів між черговими поставками.

На підставі результатів аналізів необхідно знайти резерви для подальшого поліпшення використання ресурсів і окреслити шляхи використання цих резервів.

Аналіз впливу факторів з боку постачання та використання матеріалів на обсяг виробництва розглянемо на прикладі (табл. 45).

Таблиця 45 – Дані для аналізу використання матеріальних ресурсів

Показники	За планом	Фактично	Відхилення
1	2	3	4
1 Обсяг виробництва продукції, шт.	2 000	2 400	+400
2 Залишок металу на початок року, т	100	160	+ 690
3 Надійшло металу за рік, т	940	980	+40
4 Використано металу – усього, т	1 000	1 080	+80
зокрема:			
– на виготовлення основної продукції;	1 000	960	-40
– на інші потреби	–	120	+120
5 Залишок металу на кінець року, т	40	60	+20
6 Норма затрат на одиницю продукції, т	0,5	0,4	-0,1
7 Вихід продукції з 1 т металу, шт.	2	2,5	+0,5

Спрощений розрахунок передбачає вирахування впливу тільки двох факторів:

1. Зміна кількості використаного металу на виробництво основної продукції

$$(-40) \times 2 \text{ шт/т} = -80 \text{ шт.}$$

2. Зміна матеріаловіддачі

$$+0,5 \text{ шт/т} \times 960 \text{ т} = +480 \text{ шт.}$$

Разом: +400 шт.

Перший фактор має комплексне значення та узагальнює дію таких чотирьох факторів:

а) вплив понаднормативного залишку металу на початок року

$$+60 \text{ т} \times 2 = 120 \text{ шт.};$$

б) вплив зміни надходження металу за рік порівняно з планом

$$+40 \text{ т} \times 2 = +80 \text{ шт.};$$

в) вплив зміни залишку металу на кінець року (зворотний вплив)

$$-(20 \text{ т}) \times 2 = -40 \text{ шт.};$$

г) вплив непланового використання металу на інші потреби (зворотний вплив)

$$-(120 \text{ т}) \times 2 = -240 \text{ шт.}$$

Разом: -80 шт.

Ці розрахунки можна виконати з використанням показника норми затрат на одиницю продукції у такий спосіб:

1. $(-40) / 0,5 \text{ т/шт.} = -80 \text{ шт.}$

2. $(-(-0,1) \times 2 \text{ 400}) / 0,5 = +480 \text{ шт.},$

зокрема у складі першого фактора:

а) $60 / 0,5 = +120 \text{ шт.};$

б) $40 / 0,5 = +80 \text{ шт.};$

в) $-(20) / 0,5 = -40 \text{ шт.};$

г) $-(120) / 0,5 = -240 \text{ шт.}$

Усього: -80 шт.

Разом: +400 шт.

Відповідно до виконаних розрахунків резерви виробництва становлять 280 шт. $(240 + 40)$, або 14 % плану виробництва $(280 / 2 \text{ 000} \times 100)$.

Виконаємо ще один розрахунок впливу факторів із використанням вартісних показників. Припустімо, що вартість одного виробу становить 900 грн, однієї тонни металу – 800 грн, а загальні витрати інших матеріальних ресурсів за планом – 160 тис. грн, а фактично – 232 тис. грн. Тоді згідно з даними таблиці 45 можна скласти таблицю 46 і виконати такі розрахунки факторів.

Таблиця 46 – Розрахунки факторів

Показники	За планом	Фактично	Відхилення
1 Товарна продукція, тис. грн	1 800	2 160	+360
2 Витрати основних матеріалів металу, тис. грн	800	768	-32
3 Витрати інших матеріальних ресурсів, тис. грн	160	232	+72
4 Усього матеріальні затрати, тис. грн	960	1 000	+40
5 Матеріаловіддача (1 / 4)	1,875	2,16	+0,285
6 Матеріаломісткість продукції (4 / 1)	0,533 3	0,462 9	-0,070 4

1. Зміна суми матеріальних витрат на виробництво продукції

$$40 \text{ тис. грн} \times 1,875 = +75 \text{ тис. грн.}$$

2. Зміна матеріаловіддачі порівняно з планом

$$0,285 \times 1\,000 \text{ тис. грн} = +285 \text{ тис. грн.}$$

Разом: +360 тис. грн.

Другий варіант розрахунків із використанням показника матеріаломісткості продукції:

1. Зміна суми матеріальних витрат на виробництво продукції

$$40 \text{ тис. грн} / 0,533\,3 = +75 \text{ тис. грн.}$$

2. Зміна матеріаломісткості продукції порівняно з планом (зворотний вплив)

$$-(-0,070\,4) \times 2\,160 \text{ тис. грн} / 0,533\,3 = +285 \text{ тис. грн.}$$

Разом: +360 тис. грн.

Дані таблиці 46 свідчать, що покращання використання матеріалів порівняно з планом дало змогу підприємству здійснити додатковий випуск. Згідно з розрахунками впливу факторів цей випуск становив 285 тис. грн, або 79 % усього понадпланового обсягу продукції ($285 / 360 \times 100$).

Щодо резервів виробництва продукції, то вони обумовлені з непропорційно високими затратами інших матеріальних ресурсів. У процесі виконання плану виробництва на 120 % затрати за цією статтею – 145 %, тому наявні необґрунтовані затрати в сумі 40 тис. грн (резерви собівартості), а резерви виробництва дорівнюватимуть 85 тис. грн ($40 \times 1,875$).

Задачі для розв'язання

Задача 42. Визначити стан використання сировини взагалі й за окремими видами (табл. 47). Зробити належні висновки.

Таблиця 47 – Вихідні дані для розв'язання задачі 42

Сировина і напівфабрикати	Витрачання сировини на 1 т продукції, кг			Відхилення порівняно з планом	
	фактично у минулому році	у звітному році		на 1 т	на весь обсяг виробництва
		норма	факт		
А	1	2	3	4	5
1 Цемент					
– Клінкер	625	620	624	+4	
– Шлак	360	351	363	+12	
– Гіпс та інша сировина	44	60	42	-18	
– Паливо технологічне	150	153	152	-1	
Разом	1 179	1 184	1 181	-3	
2 Клінкер					
– Вапняк	1 469	1 473	1 407	-66	
– Глина	261	258	355	+97	
– Інша сировина	90	87	85	-2	
Разом	1 810	1 818	1 847	+ 29	

Задача 43. На підставі даних таблиці 48:

- проаналізувати якість матеріально-технічного забезпечення підприємства;
- пояснити порядок визначення потреби підприємства в матеріальних ресурсах, забезпеченості запасами, середньоденного витрачання матеріальних ресурсів;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 48 – Вихідні дані для розв’язання задачі 43 (тис. грн)

Матеріал	Потреба за планом матеріально-технічного забезпечення				
	разом	зокрема			
		на виконання виробничої програми	на приріст незавершеного виробництва	для виготовлення інструменту та спеціального оснащення	на інші потреби
Сталь сортова	750	660	25	30	35
Труби сталеві	500	460	20	5	15
Латунь	700	650	27	10	13
	700	630	20	20	30
	470	435	18	5	12
	680	640	25	5	10

Задача 44. На підставі даних таблиці 49:

- проаналізувати норми витрачання матеріальних ресурсів підприємства;
- розкрити зміст поняття «норми витрачання»;
- вказати, як розраховуються норми витрачання відповідних матеріальних ресурсів;
- визначити очікувану та фактичну економію (перевитрати) за відповідними видами матеріальних ресурсів;
- зробити висновки.

Таблиця 49 – Вихідні дані для розв’язання задачі 44

Вид ресурсів	Одиниця вимірювання	Витрачання на весь обсяг продукції звітного року		
		за нормами минулого року	за нормами звітного року	фактично
Паливо	т	555	555	533
Теплоенергія	г/кал	33 850	31 120	30 200
Електроенергія	кВт год	18 520	18 450	18 550
Прокат мідний	т	18	18	17
Прокат алюмінієвий	т	150	152	154
Труби сталеві	т	109	105	102

Задача 45. Визначити головні фактори, які впливали на загальний випуск цементу та розрахувати суми їхнього впливу на підставі даних таблиці 50.

Таблиця 50 – Вихідні дані для розв’язання задачі 45

Показники	Минулого року	Звітнього року			Відхилення від показників минулого року
		за планом	фактично	відхилення	
1 Випуск цементу, тис. т	1 257	1 124	1 124,3		
2 Загальні затрати клінкеру, тис. т	924,3	814	813,8		
3 Вихід цементу з 1 т клінкеру, кг (з точністю до 0,1)	1 360,0	1 380,8	1 381,5		

Задача 46. Дайте оцінку стану забезпечення матеріалами та рівню їхнього використання на підприємстві (табл. 51). Розрахуйте вплив усіх факторів і визначте резерви зростання обсягів виробництва.

Таблиця 51 – Вихідні дані для розв’язання задачі 46

Показники	За планом	Фактично	Відхилення	Вплив фактора
1 Випуск продукції, шт.	16 000	17 000		
2 Залишок металу на початок року, т	90	70		
3 Надійшло металу за рік, т	780	810		
4 Використано усього, т: зокрема на виготовлення продукції, т на інші цілі, т	800 –	680 80		
5 Залишок металу на кінець року, т	70	120		
6 Затрати металу на одиницю продукції (норма затрат), т/шт.	0,05	0,04		
7 Вихід продукції з 1 т металу, шт.	20	25		

Задача 47. На підставі даних таблиці 52:

- проаналізувати забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами;
- вказати можливі джерела покриття потреби підприємства в матеріальних ресурсах;
- здійснити загальну оцінку забезпечення потреб та виконання договорів на постачання матеріалів; підготувати рекомендації щодо виявлення винних осіб та встановлення причин невиконання договорів постачання, пояснити свої дії як управлінця;

- визначити, наскільки зменшився обсяг виробництва продукції у зв'язку з недопостачанням сировини та її низькою якістю; пояснити, як визначити втрати продукції внаслідок заміни матеріалів, змін цін на матеріали, порушення ритмічності постачання;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 52 – Вихідні дані для розв'язання задачі 47

Матеріал	Планова потреба	Джерело покриття потреб		Договори підписані	Надійшло від постачальників		Відходи		Норма витрачання
		внутрішнє	зовнішнє		разом	зокрема за договорами	у межах норм	фактичні відходи	
1 Сталь сортова	580	30	550	540	550	531	11,0	11,4	1,1
2 Труби сталеві	320	20	300	300	315	300	8,2	9,0	0,6
3 Латунь	410	–	410	400	380	380	12,1	12,9	0,5
4 Алюмінієвий прокат	250	–	250	255	260	255	7,5	7,0	0,3
5 Мідний прокат	150	–	150	150	130	125	3,5	4,3	0,7

Задача 48. На підставі даних таблиці 53:

- проаналізувати ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства;
- пояснити, як визначити часткові (одиничні) показники ефективності використання матеріальних ресурсів та розрахувати їх за допомогою наведених даних;
- визначити коло факторів, що спричинили зміни матеріаломісткості, розрахувати величину їхнього впливу;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 53 – Вихідні дані для розв'язання задачі 48

Показник	План	Факт
1	2	3
1 Валова продукція у порівнювальних цінах	85 120	87 200
2 Матеріальні витрати:	37 825	39 260
– сировина та матеріали;	15 750	17 500
– купівельні комплектуючі вироби, напівфабрикати;	19 220	18 850
– паливо;	1 150	1 100
– енергія;	890	920
– інші матеріальні витрати	815	890
3 Матеріаломісткість продукції:		
– сировинномісткість;		
– напівфабрикатомісткість;		
– паливомісткість;		
– енергомісткість;		
– місткість продукції за іншими матеріальними витратами		

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 49. На підставі даних таблиці 54:

- проаналізувати стан складських запасів сировини та матеріалів;
- вказати, які є види запасів, як вони розраховуються; як виявити зайві та не потрібні запаси;
- визначити відповідність фактичних розмірів запасів сировини та матеріалів нормативним;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 54 – Вихідні дані для розв'язання задачі 49

Матеріал	Середньодобове витрачання кг	Фактичний запас		Норма запасу, дні	
		кг	дні	максимальна	мінімальна
Прокат чорних металів, зокрема:					
– сталь листова	250	1 750		8	6
– прокат неконвенційний	100	600		5	3
– сталь крупносортова	350	4 200		10	8
– сталь середньосортова	220	3 300		10	7
– сталь дрібносортова	280	1 400		10	6

Задача 50. На підставі даних таблиці 55:

- проаналізувати матеріальне забезпечення підприємства; визначити, як вплинуло виконання плану за матеріально-технічним постачанням та використання металу на випуск продукції;

- розрахувати величину факторів та резерви випуску продукції;
- дати оцінку забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та рівня їхнього використання;
- зробити висновки.

Таблиця 55 – Вихідні дані для розв’язання задачі 50

Показник	Од. вим.	1-й рік		2-й рік		3-й рік	
		план	факт	план	факт	план	факт
1 Випуск продукції	шт.	19 000	25 000	48 000	40 000	8 500	9 100
2 Залишок за рік	т	1 000	1 200	2 000	6 000	3 500	3 000
3 Надійшло за рік	т	10 000	11 800	25 000	26 000	65 000	71 800
4 Використано на виробництво	т	9 500	10 000	24 000	28 000	63 750	72 800
5 Використано не за призначенням	т	–	1 000	–	500	–	5 000
6 Залишок металу на кінець року	т	1 500	2 000	3 000	3 500	4 750	1 000
7 Норма витрачання на один виріб	т	0,5	0,4	0,5	0,7	7,5	8,0

Задача 51. На підставі даних таблиці 56:

- визначити, як вплинули на випуск товарної продукції понадпланові зворотні відходи сировини та матеріалів;
- знайти величину резерву господарювання;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 56 – Вихідні дані для розв’язання задачі 51

Показник	План	Факт		
		Цех № 1	Цех № 2	Цех № 3
1 Товарна продукція	1 000	945	1 140	1 080
2 Сировина та матеріали	200	210	190	180
3 Зворотні відходи	10	12	14	11
4 Фактична величина зворотних відходів за ціною вихідної сировини	X	48	46	55

Задача 52. На підставі даних таблиці 57:

- проаналізувати ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства;
- оцінити виконання плану та вивчити динаміку показників ефективності використання матеріальних ресурсів, порівняти з даними стосовно підприємства-конкурента;

– вказати, які фактори впливають на матеріаломісткість продукції, визначити вплив факторів першого порядку;

– зробити відповідні висновки, результати дослідження оформити у вигляді таблиць.

Таблиця 57 – Вихідні дані для розв’язання задачі 52

Показник	ТзОВ «Архімед»				ТзОВ «Актіс»	
	1-й рік	2-й рік	3-й рік		2-й рік	3-й рік
			план	факт		
1 Обсяг продукції	55 000	48 500	52 000	53 500	51 500	54 200
2 Матеріальні затрати	41 250	39 285	36 400	44 405	33 475	40 108
3 Матеріаломісткість						
4 Матеріаловіддача						

Задача 53. На підставі даних таблиці 58:

– провести аналіз використання матеріальних ресурсів підприємства;
 – виявити вплив зміни фактора «норм» та фактора «цін» на суму матеріальних витрат;

– розробити заходи, що спрямовані на забезпечення зниження норм витрачання;

– зробити висновки.

Розрахунки виконати за допомогою таблиці 59.

Таблиця 58 – Вихідні дані для розв’язання задачі 53

Назва матеріалів та виробів	Фактичний випуск продукції, шт.	Матеріальні витрати на одиницю продукції			
		минулий рік		звітний рік	
		кількість, т	ціна, грн	кількість, т	ціна, грн
1 Сортовий прокат:					
– верстат А-202;	2 550	2,61	95	2,58	97
– станок Б-305	1 950	1,81	95	1,85	97
2 Тонкий лист :					
– станок А-202;	2 550	1,59	110	1,55	116
– верстат Б-305	1 950	1,73	110	1,77	116
3 Лиття:					
– станок А-202;	2 550	115	3,7	122	3,1
– верстат Б-305	1 950	91	3,7	99	3,1

Таблиця 59 – Аналіз використання матеріалів

Назва матеріалів та виробів	Фактичний випуск продукції, шт.	Матеріальні витрати на одиницю продукції					
		минулий рік			звітний рік		
		кількість, т	ціна, грн	сума, грн	кількість, т	ціна, грн	сума, грн
А	1	2	3	4	5	6	7
Відхилення, +, -							
на одиницю продукції, грн.				на весь випуск, грн.			
всього	за рахунок зміни			разом	за рахунок зміни		
	норм	цін			норм	цін	
8	9	10		11	12	13	

Задача 54. На підставі даних таблиці 60:

- проаналізувати ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства;
- вказати, з яких джерел інформації наведені дані;
- визначити вартість недоотриманої продукції у зв'язку з тим, що підприємство допустило понадпланові зворотні відходи;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 60 – Вихідні дані для розв'язання задачі 54

Показник	Одиниця виміру	План	Факт
1 Витрати сировини та основних матеріалів на фактичний обсяг та асортимент товарної продукції	грн	85 600	79 890
2 Зворотні відходи:	грн		
– за ціною сировини;	грн		19 020
– за ціною можливого використання	грн	1 750	1 900
3 Втрати від зворотних відходів:			
– разом;	грн		
– до матеріальних витрат	%		

Задача 55. На підставі даних таблиці 61:

- провести аналіз використання матеріальних ресурсів підприємства;
- визначити загальні показники матеріаломісткості та матеріаловіддачі продукції;

- виявити коло факторів, що впливають на рівень загального показника матеріаломісткості валової (товарної) продукції, розрахувати їхній вплив;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 61 – Вихідні дані для розв’язання задачі 55

Показник	I півріччя	II півріччя
1 Матеріальні витрати	23 520	24 120
2 Валова продукція в порівняльних цінах	29 950	29 750
3 Товарна продукція в порівняльних цінах	26 350	27 100
4 Матеріаломісткість валової продукції		
5 Матеріаломісткість товарної продукції		
6 Матеріаловіддача валової продукції		
7 Матеріаловіддача товарної продукції		

Рекомендовані джерела: [1, 2, 3, 7].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6 АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ

Мета заняття: формування та закріплення навичок оцінки виконання плану собівартості, аналізу витрат за елементами та статтями затрат, аналізу матеріальних витрат, витрат на оплату праці, на обслуговування виробництва та управління, аналізу собівартості окремих видів продукції.

Базові теоретичні положення

Собівартість продукції – це виражена в грошовій формі сукупність затрат на виробництво та реалізацію.

Аналіз собівартості продукції має такі завдання: перевірка обґрунтованості прийнятих управлінських рішень щодо собівартості; об’єктивна оцінка виконання прийнятих управлінських рішень щодо собівартості; об’єктивна оцінка виконання прийнятих рішень, під час якої виявляються відхилення фактичних витрат від планових; з’ясування чинників цих відхилень; підрахунок резервів дальшого зниження собівартості продукції; розробка заходів із мобілізації внутрішньовиробничих резервів та використання їх у виробництві.

Під час аналізу зазвичай використовують такі показники:

1. Валові витрати.
2. Собівартість товарної продукції.
3. Собівартість реалізованої продукції.
4. Витрати на одну гривню товарної продукції.
5. Собівартість окремих видів продукції.

План за собівартістю продукції вважається виконаним, якщо фактичний показник дорівнює плановому або нижче від нього. В останньому випадку говорять про понадпланове зниження собівартості продукції.

Для вивчення собівартості продукції у динаміці найпридатніший показник затрат на 1 грн товарної продукції (З), який обчислюється так:

$$З = С / Т, \quad (11)$$

де С – собівартість товарної продукції, а Т – вартість товарної продукції в цінах реалізації.

Під час аналізу затрат на 1 грн товарної продукції розглядають вплив структури й асортименту продукції, що виробляється; рівня цін на готову продукцію певного підприємства.

Для визначення впливу кожного з перелічених факторів на зміну рівня витрат на одну грн товарної продукції порівняно з планом застосовують спосіб ланцюгових підстановок. Вихідні дані для розрахунків наведені в таблиці 62, з якої видно, що порівняно з початковим планом фактичні затрати зменшились на 1 коп. (91–92).

Таблиця 62 – Вихідні дані для визначення впливу факторів

Показники	За початковим планом	Фактично		
		за планом, перерахованим на фактичний асортимент і структуру виробництва	у цінах плану, але фактичної собівартості продукції	у цінах, які були
1 Повна собівартість товарної продукції, тис. грн	874	930	960	960
2 Товарна продукція, тис. грн	950	1 000	1 000	1 055
3 Витрати на 1 грн товарної продукції, коп.	92	93	96	91

Визначимо кількісний вплив різних факторів на відхилення послідовним відніманням відповідних показників:

1) зрушення у структурі та асортименті випущеної продукції

$$93 - 92 = +1 \text{ коп.};$$

2) зміна собівартості окремих видів продукції

$$96 - 93 = +3 \text{ коп.};$$

3) зміна цін на випущену продукцію

$$91 - 96 = -5 \text{ коп.}$$

Разом: -1 коп.

Під аналізу прямих матеріальних витрат розглядають причини їхньої зміни:

а) зумовлені виконанням плану технічного розвитку в заходах, спрямованих на зниження норм витрачання;

б) зумовлені різними іншими відхиленнями від поточних норм витрачання.

Приклад розрахунку впливу цих двох основних факторів виконується на підставі таблиці 63.

Матеріальні затрати на редуктор «А» (20 000 шт.)

Матеріали	За планом			Фактично			Відхилення
	норма затрат, кг	ціна, грн	сума, грн	норма затрат, кг	ціна, грн	сума, грн	
1 Литво	2	1,5	3,0	1,8	2,0	3,6	+0,6
2 Прокат чорних металів	10	2,5	25,0	11	2	22	-3,0
3 Латунь листова	0,5	3	1,5	0,6	4	2,4	+0,9
4 Інші матеріали	X	X	15	X	X	14	-1
Усього	X	X	44,5	X	X	42	-2,5

І етап деталізації відхилення

За умови загальної економії матеріалів 2,5 грн на один виріб перевитрати по двох видах матеріалів становили 1,5 грн (0,6 + 0,9). Це й буде резерв зниження матеріальних затрат у розрахунку на один виріб.

II етап деталізації відхилення

Литво:

- фактор «норм»: $(1,8 - 1,5) \times 1,5 = -0,3$ грн;
- фактор «цін»: $(2,0 - 1,5) \times 1,8 = +0,9$ грн.

Усього: $+0,6$ грн.

Прокат чорних металів:

- фактор «норм»: $(11 - 10) \times 2,5 = + 2,5$ грн;
- фактор «цін» $(2 - 2,5) \times 11 = -5,5$ грн.

Усього: $-3,0$ грн.

Латунь листовая:

- фактор «норм»: $(0,6 - 0,5) \times 3 = +0,3$ грн;
- фактор «цін»: $(4 - 3) \times 0,6 = +0,6$ грн.

Усього: $+0,9$ грн.

Резерв економії становить $4,3 \times (0,9 + 2,5 + 0,3 + 0,6)$, тоді як на першому етапі деталізації показників ці резерви були лише 1,5 грн.

Задачі для розв'язання

Задача 56. На підставі даних таблиці 63 дайте оцінку рівня витрат на 1 грн товарної продукції.

Таблиця 63 – Вихідні дані для розв'язання задачі 56

Показники	Минулого року	Звітнього року	
		план	факт
1 Товарна продукція, тис. грн	80,0	50 200	50 850
2 Собівартість товарної продукції, тис. грн		4 166	42 150
3 Затрати на 1 грн продукції, коп.		83,0	82,89

Задача 57. Дайте оцінку виконанню плану собівартості окремих видів продукції (табл. 64).

Таблиця 64 – Вихідні дані для розв'язання задачі 57 (грн)

Продукція	За планом	Фактично	Відхилення	Відсоток виконання
1 Портландцемент, за 1 т	82	80,3		
2 Шлакопортландцемент, за 1 т	70	71,5		
3 Шлакоблоки, тис. шт.	120	116		

Задача 58. Дати оцінку стану використання сировини та шлакопортландцементу (табл. 65).

Таблиця 65 – Вихідні дані для розв'язання задачі 58

Основні матеріали та сировина	За планом			Фактично			Абсолютне відхилення
	норма затрат, кг/т	ціна за 1т, грн	сума, грн	норма витрат, кг/т	ціна за 1 т, грн	сума, грн	
А	1	2	3	4	5	6	7
1 Клінкер	620	65 9	40,30	625	62	38,75	-1,55
2 Шлак	351	22	3,16	363	12	4,35	+1,19
3 Гіпс	60		1,32	40	25	1,00	-0,32
Разом			44,78			44,10	-0,68

Задача 59. Визначте виконання плану за собівартістю та розрахуйте вплив факторів.

Таблиця 66 – Вихідні дані для розв'язання задачі 59

Показники	Варіант		
	I	II	III
1 Витрати на 1 грн товарної продукції, коп.:			
– за планом планового випуску;	75	52	60
– за планом фактично виробленої продукції;	72	50	64
– фактично в цінах, що діяли у звітному періоді;	70	55	63
– фактично в цінах плану	71	54	65

Задача 60. Дайте оцінку витрачання матеріалів і розрахуйте вплив факторів на відхилення від плану.

Таблиця 67 – Вихідні дані для розв'язання задачі 60

Матеріал	Од. вим.	За планом		Фактично		Матеріал	Од. вим.	За планом		Фактично	
		норми затрат на 1 виріб	сума, грн	норми затрат на 1 виріб	сума, грн			норми витрат на 1 виріб	сума, грн	норми затрат на 1 виріб	сума, грн
I варіант						II варіант					
Дошки	м ³	3	1 350	2	940	Дошки	м ³	2	800	4	1 800
Фанера	м ²	1,5	75	1,6	160	Фанера	м ²	20	1 000	25	1 000
Разом		X	1 425	X	1 100	Разом		X	1 800	x	2 800
III варіант						IV варіант					
Дошки	м ³	4	1 560	3	1 500	Дошки	м ³	4	1 600	3	1 230
Фанера	м ²	10	500	12	672	Фанера	м ²	10	525	12	840
Разом		x	2 060	x	2 172	Разом		x	2 125	x	2 070

Задача 61. Дайте оцінку виконанню кошторису витрат на обслуговування виробництва та управління й визначте резерви економії на підставі даних таблиці 68.

Таблиця 68 – Вихідні дані для розв’язання задачі 61 (тис. грн)

Показники	I варіант		II варіант		III варіант	
	за кошторисом	фактично	за кошторисом	фактично	за кошторисом	фактично
1	2	3	4	5	6	7
1 Загальновиробничі витрати зокрема непродуктивні витрати	220 –	250 40	200 –	190 10	200 –	180 5
3 Затрати на:						
– утримання й експлуатацію обладнання;	300	320	300	280	300	340
– поточний ремонт;	100	130	100	110	100	120
– амортизацію	50	55	40	42	60	55
3 Товарна продукція	2 000	2 200	2 000	1 800	2 000	2 100

Задача 62. За наведеними в таблиці даними визначити результативний показник, виявити вплив усіх можливих факторів на зміну результативного показника, а також позитивні та негативні зміни факторів. З’ясувати резерви поліпшення господарювання.

Таблиця 69 – Вихідні дані для розв’язання задачі 62

Показник	Минулий рік		Звітний рік	
	План	Факт	План	Факт
1 Обсяг реалізації продукції, шт.	1 470	1 580	1 550	1 485
2 Собівартість одиниці продукції, грн	370	410	400	435
3 Ціна за одиницю продукції, грн	470	453	460	477

Задачі для самостійного розв’язання

Задача 63. Вивчити структуру собівартості за елементами затрат і дати оцінку змінам питомої ваги окремих статей (табл. 70).

Таблиця 70 – Вихідні дані для розв’язання задачі 63

Показники	2000 рік		Звітний рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
1	2	3	4	5
1 Матеріальні витрати, зокрема:	28 732	53,6	30 076	73,9
– електроенергія	6 612	12,3	10 263	25,2
– паливо	7 736	14,4	13 200	32,4
– інші	14 384	26,9	6 613	16,3

Продовження таблиці 70

1	2	3	4	5
2 Витрати на оплату праці	5 837	10,9	3 233	7,9
3 Відрахування на соціальні заходи	912	1,7	1 932	4,8
4 Амортизація	7 860	14,7	3 673	9,0
5 Інші витрати	10 239	19,1	1 799	4,4
Разом	53 580	100	40 713	100

Задача 64. Проаналізуйте фактори, що вплинули на зміну середньорічної оплати праці одного робітника на підставі даних таблиці 71.

Таблиця 71 – Вихідні дані для розв'язання задачі 64

Показники	За минулий рік	За звітний рік	Відхилення
1 Фонд оплати праці робітників, тис. грн	2 780	2 590	
2 Чисельність робітників	1 418	1 352	
3 Відпрацьовано людино-годин всіма робітниками, тис.	24 74,4	2 445,0	
4 Середньорічна оплата праці одного робітника, грн			

Задача 65. Проаналізуйте комплексні статті затрат (табл. 72).

Таблиця 72 – Вихідні дані для розв'язання задачі 65 (тис. грн)

Стаття затрат	За кошторисом	Фактично	Відхилення
1 Затрати на утримання й експлуатацію обладнання, зокрема амортизація обладнання	2 500 400	2 690 420	
2 Загальновиробничі затрати – усього зокрема заробітна плата цехового персоналу	1 000 250	1 062 260	
3 Адміністративні затрати зокрема заробітна плата заводського персоналу	630 225	645 220	
Разом	4 130	4 397	
4 Товарна продукція	50 200	50 850	

Задача 66. На підставі даних таблиці 73:

- проаналізувати структуру та динаміку операційних витрат підприємства;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 73 – Вихідні дані для розв'язання задачі 66

Витрати	1-й рік		2-й рік		3-й рік	
	план	факт	план	факт	план	факт
1 Собівартість реалізованої продукції	250,0	274,8	260,0	272,5	255,0	263,4
2 Адміністративні витрати	20,0	31,3	25,0	24,8	21,0	26,6
3 Витрати на збут	10,0	8,8	5,0	6,5	6,0	5,8
4 Інші операційні витрати	–	2,5	1,5	3,3	1,0	2,1

Задача 67. На підставі даних таблиці 74:

- проаналізувати динаміку та структуру фінансових та інвестиційних витрат; порівняти витрати підприємств з отриманими доходами;
- вказати можливі причини та наслідки змін, що відбулися;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 74 – Вихідні дані для розв’язання задачі 67 тис. грн

Складники витрат	1-й рік	2-й рік	3-й рік
1 Фінансові витрати:			
– відсотки за кредит;	1 200	1 000	1 800
– відсотки за договором фінансового лізингу	2 100	2 000	2 200
2 Інвестиційні витрати:			
– втрати від спільної діяльності;	9 900	–	3 200
– уцінка необоротних активів	1 010	1 500	–

Примітка: 1. Фінансові доходи: за 1-й рік – 3 500 тис. грн, за 2-й рік – 3 750 тис. грн, за 3-й рік – 3 900 тис. грн. 2. Доходи від інвестиційної діяльності: за 1-й рік – 11 000 тис. грн, за 2-й рік – 3 000 тис. грн, за 3-й рік – 3 300 тис. грн.

Задача 68. Проаналізуйте виконання кошторису за транспортними витратами. Визначте вплив факторів і резерви економії.

Таблиця 75 – Вихідні дані для розв’язання задачі 68

Показник	I варіант		II варіант		III варіант	
	за кошторисом	фактично	за кошторисом	фактично	за кошторисом	фактично
1 Транспортні затрати, тис. грн	40,0	54,0	14,4	27,0	67,5	56
2 Кількість перевезених вантажів	2 000	1 500	900	1 000	1 800	1 400
3 Середня дальність перевезень, км	100	150	80	90	250	200
4 Середній транспортний тариф, грн за т/км	0,2	0,24	0,2	0,3	0,15	0,2
5 Вантажообіг, т/км	200,0		72,0		450,0	

Задача 69. Здійснити факторний аналіз: визначити вплив відповідних факторів на рентабельність товарної продукції. Результати аналізу звести в таблицю 76.

Таблиця 76 – Вихідні дані для розв’язання задачі 69

Показник	План	Звіт	При фактичному випуску, фактичних цінах на продукцію, планових цінах на сировину та матеріали і плановому – рівні власних витрат на один виріб	Згідно з планом на фактичний випуск продукції у цінах плану	Фактично при плановому рівні власних витрат на один виріб
1 Обсяг випуску товарної продукції у відпускних цінах, грн од	109 700	125 200	125 200	124 790	125 200
2 Собівартість товарної продукції, грн од.	78 700	88 980	89 190	89 190	89 870

Задача 70. На підставі даних визначити результативний показник:

- виявити вплив факторів на зміну показника;
- визначити позитивні та негативні зміни факторів, їхні причини та резерви господарювання;
- зробити відповідні висновки.

Таблиця 77 – Вихідні дані для розв’язання задачі 70

Показник	За планом	Фактично	Відхилення від плану	Відсоток виконання плану
1 Транспортні затрати, тис. грн.	40	48		
2 Обсяг перевезених вантажів, т	2 000	1 600		
3 Середня дальність перевезень, км	100	120		
4 Середній транспортний тариф, грн за 1 т/км	0,2	0,25		
5 Вантажообіг, тис. т/км	200	192		

Задача 71. Проаналізувати витрати на обслуговування виробництва та управління ним; визначити невиправдані витрати; порівняти витрати на обслуговування виробництва й управління ним за окремими їхніми видами з обсягом валової продукції в динаміці. Зробити висновки.

Таблиця 78 – Вихідні дані для розв’язання задачі 71

Складники витрат	Минулий рік		Звітний рік	
	План	Факт	План	Факт
1 Витрати на управління виробництвом	25,5	26,2	25,0	26,1
2 Амортизація основних засобів	10,5	12,0	10,0	11,8
3 Витрати на утримання, експлуатацію, ремонт основних засобів	8,0	10,0	9,0	8,5
4 Витрати на утримання виробничих приміщень	5,5	3,2	4,5	4,8
5 Витрати на обслуговування виробничого приміщення	30,5	25,7	25,0	27,8
6 Витрати на охорону праці	2,0	3,2	2,5	2,7
7 Інші витрати	2,0	4,0	2,0	3,8
Разом загальнопромислових витрат				
Примітка. Обсяг валової продукції: у минулому році – 580 тис. грн, у звітному – 597 тис. грн.				

Задача 72. Здійснити факторний аналіз: визначити вплив відповідних факторів на загальне відхилення від плану прямих матеріальних витрат, якщо за планом вони повинні були становити 30,89 тис. грн, а фактично становили 29,71 тис. грн; фактично у планових цінах на матеріали – 29,83 тис. грн. План випуску товарної продукції виконано на 98,6 %.

Задача 73. Здійснити факторний аналіз, тобто визначити вплив відповідних факторів на рівень витрат на 1 грн товарної продукції за даними таблиці 79.

Таблиця 79 – Вихідні дані для розв’язання задачі 73

Рівень витрат на 1 грн товарної продукції, коп.				
за планом	фактичний	згідно з планом, перерахованим на фактичний випуск продукції у планових цінах на матеріали та товарну продукцію	фактичний у планових цінах на товарну продукцію	фактичний у планових цінах на матеріали та товарну продукцію
63,41	63,00	63,90	63,51	63,48

Задача 74. Проаналізувати непрямі витрати підприємства – на утримання та експлуатацію машин і обладнання:

– розрахувати абсолютне та відносне відхилення перевитрат (економії), а також з’ясувати, чи виправдані перевитрати;

- визначити за допомогою спеціальних методів вплив факторів на зміну відповідних витрат;
- назвати причини відхилення витрат на утримання та експлуатацію машин та обладнання.

Таблиця 80 – Вихідні дані для розв’язання задачі 74 (грн)

Показник	План	Факт	За планом у перерахунку на фактичний випуск продукції
1 Амортизація обладнання та транспортних засобів	3 840	4 554	3 840
2 Витрати на поточний ремонт обладнання та транспортних засобів	3 960	4 692	4 273
3 Експлуатаційні витрати	3 480	3 726	3 626
Разом			

Рекомендовані джерела: [1, 2, 3, 8].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

Мета заняття: формування та закріплення навичок аналізу прибутку за джерелами його формування, резервів збільшення прибутку, аналізу показників рентабельності.

Базові теоретичні положення

Головними завданнями аналізу фінансових результатів підприємства є такі:

- систематичний контроль за виконанням планів одержання прибутку;
- виявлення факторів формування показників прибутку та розрахунки їхнього впливу;
- вивчення напрямів і тенденцій розподілу прибутку;
- виявлення резервів збільшення прибутку;
- розробка заходів для використання виявлених резервів.

Одержання прибутку є метою підприємницької діяльності. Прибуток є одним із головних показників результативності роботи підприємства.

Прибуток як фінансовий результат діяльності підприємства складається із прибутку від реалізації продукції, прибутку від іншої реалізації та позареалізаційних результатів (прибутку, збитку), тобто від звичайної (операційної, інвестиційної та фінансової) та надзвичайної діяльності.

Прибуток від реалізації (Пр) визначається за такою формулою:

$$\text{Пр} = \text{ОР}_{\text{реал}} - \text{С}, \quad (12)$$

де $\text{ОР}_{\text{реал}}$ – реалізація продукції підприємства;

С – витрати на виробництво і збут реалізованої продукції.

Крім прибутку, аналізується рентабельність продукції ($\text{Р}_{\text{пр}}$), рентабельність виробництва ($\text{Р}_{\text{вир}}$) і питома вага (Пв) прибутку в реалізованій продукції, які визначаються за формулами:

$$\text{Р}_{\text{пр}} = \text{Пр} / \text{С}, \quad (13)$$

$$\text{Р}_{\text{вир}} = \text{Пр}_{\text{ч}} / (\text{ОФ}_{\text{ср}} + \text{Об}_{\text{ср}}), \text{Пв} = \text{Пр} / \text{ОР}_{\text{реал}}, \quad (14)$$

де $\text{ОФ}_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних фондів;

$\text{Об}_{\text{ср}}$ – середній залишок оборотних фондів підприємства.

Вивчення факторів, які впливають на обсяг прибутку, дає змогу знаходити нові шляхи зростання реалізації продукції та знижувати затрати матеріальних і трудових ресурсів, тобто поліпшення використання тих факторів, які безпосередньо залежать від роботи того чи іншого конкретного підприємства.

Під час проведення аналізу фінансових результатів використовують традиційні методи економічного аналізу: порівняння, групування, елімінування, структурний аналіз.

Задачі для розв'язання

Задача 75. На підставі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати підприємства» (дод. Б) дати оцінку загальній сумі прибутку та в розрізі окремих

прибутків і збитків. Порівняйте показники звітного року з даними за минулий рік (табл. 81).

Таблиця 81 – Вихідні дані для розв’язання задачі 75

Показники	Минулий рік	Звітний рік		Відхилення	
		за планом	фактично	від плану	від показників минулого року
1 Прибуток від реалізації товарної продукції	6 312	6 000			
2 Інші операційні доходи й затрати	-512				
3 Інші позареалізаційні:					
– доходи;	100				
– затрати	404				
4 Балансовий прибуток або збиток	4 104	6 000			

Задача 76. Оцінити виконання плану за прибутком у поквартальному розрізі, використавши дані таблиці 82.

Таблиця 82 – Вихідні дані для розв’язання задачі 76

Балансовий прибуток за даними звітів	За планом	Фактично	Відхилення
I квартал	–	200	
I півріччя	2 000	1 900	
9 місяців	5 000	4 700	
За рік	6 000	5 242	

Задача 77. Розрахуйте вплив факторів на прибуток від реалізації за запропонованими даними (табл. 83). Які резерви зростання прибутку?

Таблиця 83 – Вихідні дані для розв’язання задачі 77

Показники	За планом	Фактично	Відхилення
1. Реалізовано продукції, т	10 000	8 000	
2. Собівартість реалізованої тонни продукції, грн	65	60	
3. Ціна за 1 т продукції, грн	80	85	
4. Загальний прибуток від реалізації товарної продукції, грн			

Задача 78. За наведеними даними (табл. 84) проаналізувати прибуток підприємства та вказати фактори, які вплинули на його зміни. Чи є резерви збільшення прибутку?

Таблиця 84 – Вихідні дані для розв'язання задачі 78

Показники	За планом	Фактично	Відхилення
1 Реалізація продукції			
– у вартісному виразі, тис. грн;	800	600	
– в тоннах	1 600	1 000	
2 Собівартість 1 т реалізованої продукції, грн	450	400	
3 Валовий прибуток, тис. грн	55,0	50,0	
Примітка. Виробляється та реалізується один вид продукції.			

Задача 79. На підставі річної звітності підприємства (форма № 2, розділ II) (див. дод. Б) проаналізуйте напрями використання прибутку за звітний період (табл. 85).

Таблиця 85 – Вихідні дані для розв'язання задачі 79

Показники	Минулого року		Звітного року		Відхилення	
	сума, тис. грн	%	сума, тис. грн	%	сума, тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7
1. Платежі до бюджету	1 231					
2. Відрахування в резервний (страховий) фонд	–					
3. Використано на:						
– виробничий розвиток;	400					
– соціальний розвиток;	1 472					
– заохочування робітників;	1 001					
– дивіденди;	–					
– вилучення виручки;	–					
– поповнення оборотних коштів;	–					
– інші цілі						
Разом	4 104					

Задача 80. За даними, наведеними в таблиці 86, розрахуйте відповідні показники рентабельності продукції і підприємства. Зробіть висновки відносно їхньої зміни проти минулого року.

Таблиця 86 – Вихідні дані для розв'язання задачі 80 (тис. грн.)

Показники	Минулого року	Звітного року	Відхилення
1 Фінансовий результат (валовий прибуток)	4 104		
2 Чистий прибуток після утримання податків	2 873		
3 Прибуток від реалізації товарної продукції	6 312		
4 Собівартість реалізованої продукції	56 812		
5 Обсяг реалізованої продукції (без ПДВ)	63 124		
6 Вартість майна	158 490	167 769	
7 Власні кошти	127 258	130 918	

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 81. Розрахувати вплив факторів на зміну показника окупності інвестицій. Дані для розрахунку взяти з таблиці 86.

Задача 82. Проаналізуйте можливості ліквідації збитковості виробу «Д», якщо відомо, що головною її причиною є недостатній обсяг випуску виробу. Додаткові дані: фактичний обсяг випуску у звітному періоді – 250 шт., постійні витрати на цей виріб – 400 тис. грн, змінна частина собівартості одиниці продукції «Д» – 0,6 тис. грн, а її ціна – 1,4 тис. грн. Визначте критичний обсяг виробництва, за якого виріб «Д» матиме нульову рентабельність. Якою буде рентабельність, якщо обсяг цього виробу збільшиться у три рази? Для розв'язання задачі застосуйте графічний метод обчислення беззбитковості виробництва.

Задача 83. Проаналізувати рентабельність окремих видів продукції напідставі даних таблиці 87.

Таблиця 87 – Вихідні дані для розв'язання задачі 83

Показники	Минулого року	Звітнього року		Відхилення фактичних даних	
		за планом	фактично	від плану	від даних за минулий рік
1. Середня рентабельність продукції у галузі	20	X	16,5	–	-4,5
2. Середня рентабельність продукції у підприємства, зокрема:	28	30	29,5		
– продукція «А» (12)*	1	5	4		
– продукція «Б» (25)	40	41	43		
– продукція «В» (18)	20	28	35		
– продукція «Г» (5)	30	30	20		
– продукція «Д» (3)	-15	-4	-18		
– продукція «Е» (17)	18	15	14		
– продукція «Є» (4)	60	65	70		
– продукція «Ж»**	5	8	10		
– продукція «З»	21	20	26		
– продукція «И»	12	10	28		
– продукція «Ї»	48	40	42		
– продукція «І»	76	78	90		
– продукція «К»	40	35	22		
– продукція «Л»	15	X	12		
– продукція «Н»	45	–	–		
– продукція «О»	X	8	17		

* У дужках наведені питомі обсяги виробництва окремих видів продукції, %.
 ** Продукція «Ж» і далі належить до групи «інша».

Рекомендовані джерела: [1, 2, 3, 6].

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Мета заняття: формування та закріплення навичок аналізу балансу підприємства, фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, його кредиторської та дебіторської заборгованості, обіговості оборотних засобів.

Базові теоретичні положення

Загальним показником фінансової стійкості є наявність або нестача джерел засобів для формування оборотних активів, що розраховується як різниця розміру джерел засобів і відповідного розміру запасів і витрат.

Фінансовий стан підприємства характеризується його платоспроможністю (коефіцієнт абсолютної ліквідності, проміжний коефіцієнт покриття, загальний коефіцієнт покриття, коефіцієнт чистої виручки); наявністю та структурою оборотних засобів; фінансовою стійкістю (коефіцієнт власності, коефіцієнт співвідношення позикових та власних засобів, коефіцієнт довготермінового залучення позикових засобів, коефіцієнт маневреності власних засобів, коефіцієнт нагромадження амортизації, коефіцієнт реальної вартості основних та матеріальних оборотних засобів, коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства); коефіцієнтом оборотності оборотних засобів і тривалістю обороту у днях; наявністю дебіторської та кредиторської заборгованості.

Задачі для розв'язання

Задача 84. За даними балансу (дод. А) проаналізуйте стан майна підприємства, склавши аналітичну таблицю 88.

Таблиця 88 – Аналіз стану майна підприємства

Показник	На початок року	На кінець звітного періоду	Відхилення	
			абсолютне	%
1	2	3	4	5
Усе майно підприємства, тис. грн, зокрема: 1 Необоротні активи, тис. грн Частка до всього майна, %				

Продовження таблиці 88

1	2	3	4	5
2 Оборотні активи, тис. грн Частка до всього майна, % із них: – матеріальні оборотні активи, тис. грн. Частка до оборотних активів, %; – грошові оборотні кошти та короткострокові цінні папери, тис. грн. Частка до оборотних активів, % – розрахунки з дебіторами, тис. грн. Частка до оборотних активів, %				
3 Витрати майбутніх періодів, тис. грн Частка до всього майна, %				

Задача 85. Проаналізуйте динаміку виробничих активів (табл. 89).

Оцініть стан основних засобів (вихідні дані – у дод. А).

Таблиця 89 – Аналіз динаміки виробничих активів підприємства

Показник	На початок року	На кінець звітного періоду	Відхилення	
			абсолютне	%
1 Виробничі активи (основні фонди, виробничі запаси, незавершене виробництво), тис. грн. Частка до всього майна, %				
2 Основні фонди, тис. грн. Частка до всього майна, %				
3 Коефіцієнт зносу основних фондів і нематеріальних активів				
4 Середня норма амортизації				

Задача 86. За даними балансу (дод. А) проаналізуйте джерела коштів, що вкладені в майно підприємства. Обчислення виконайте в таблиці 90.

Таблиця 90 – Аналіз джерел коштів, вкладених у підприємство

Показник	На початок року	На кінець звітною періоду	Відхилення
1	2	3	4
Усього майна			
1 Власний капітал підприємства, тис. грн (р. 380 + р. 430 + р. 630). Частка до всього майна, %, із них: – наявність власних оборотних коштів, тис. грн (р. 380 + р. 430 + р. 480 – р. 080 + р. 630). Частка до власних коштів, %			

Продовження таблиці 90

1	2	3	4
2 Позикові кошти, тис. грн. Частка до всього майна, %, із них: – довгострокові позикові кошти, тис. грн. Частка до позикових коштів, %; – короткострокові позикові кошти, тис. грн. Частка до позикових коштів, %; – кредиторська заборгованість, тис. грн. Частка до позикових коштів, %			
3 Доходи майбутніх періодів, тис. грн. Частка до всього майна, %			

Задача 87. За даними балансу (дод. А) (у тис. грн) встановіть наявність власних оборотних коштів. Визначте вплив факторів на зміну суми власних оборотних активів та проаналізуйте динаміку зміни цих активів (табл. 85). Обчисліть коефіцієнт мобільності оборотних активів.

За даними таблиці 91 визначте, як на розмір власних оборотних коштів впливають такі фактори:

- 1) статутний капітал у частині оборотних коштів;
- 2) додатково вкладений капітал;
- 3) резервний капітал;
- 4) нерозподілений прибуток;
- 5) надлишок джерел довгострокових кредитів і позикових коштів

порівняно з капіталовкладеннями та довгостроковими фінансовими вкладеннями.

Таблиця 91 – Аналіз наявності власних оборотних коштів

Показник	На початок року	На кінець звітного періоду	Відхилення	
			абсолютне	%
1 Джерела власних коштів (підсумок I, II і V розділів пасиву балансу)				
2 Довгострокові зобов'язання (р. 480)				
3 Усього джерел власних і прирівняних до них коштів (р. 380 + р. 430 + р. 480 + р. 630)				
4 Необоротні активи підсумок розділу I активу балансу (р. 080)				
5 Наявність власних оборотних коштів (р. 3 - р. 4)				

Задача 88. За даними звітності (дод. А) проаналізуйте наявність джерел формування оборотних засобів підприємства (табл. 92).

Таблиця 92 – Аналіз наявності джерел формування оборотних засобів підприємства

Показник	На початок звітного року	На кінець звітного року	Зміна за період (+, -)
1	2	3	4
1 Джерела власних засобів за мінусом іммобілізації (р. 380 + р. 430 + р. 630)			
2 Необоротні активи (р. 080)			
3 Наявність власних оборотних засобів (р. 1 - р. 2)			
4 Довгострокові кредити та залучені засоби (р. 480)			
5 Наявність власних оборотних засобів і довгострокових джерел формування запасів і витрат (р. 3 + р. 4)			
6 Короткострокові кредити та зобов'язання (р. 500)			
7 Загальний розмір основних джерел формування запасів (р. 5 + р. 6)			
8 Загальний розмір запасів (р. 100 + р. 110 + р. 120 + р. 130 + р. 140)			
9 Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних засобів (р. 3 - р. 8)			
10 Надлишок (+) або нестача (-) власних і довгострокових залучених джерел формування запасів і витрат (р. 5 - р. 8)			
11 Надлишок (+) або нестача (-) загального розміру основних джерел формування запасів і витрат (р. 7 - р. 8)			
12 Тривимірний показник фінансової ситуації (р. 9, р. 10, р. 11)			

Задача 89. За даними балансу визначте і проаналізуйте головні показники фінансової стійкості підприємства. Обчислення виконайте в таблиці 93.

Таблиця 93 – Аналіз показників фінансової стійкості підприємства

Показник	Методика розрахунку	На початок року	На кінець року	Відхилення	Оптимальний рівень
1	2	3	4	5	6
1 Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів (усього майна)	Прибуток до оподаткування (р. 170) Середня валюта балансу (р. 280)				Понад 0,15

Продовження таблиці 93

1	2	3	4	5	6
2 Коефіцієнт незалежності (концентрації власного капіталу)	Джерела власних коштів (р. 380 + р. 430 + р. 630)				Від 0,5 до 0,8
	Валюта балансу (р. 640)				
3 Коефіцієнт фінансової залежності	Валюта балансу (р. 640)				Понад 1,9
	Джерела власних коштів (р. 380 + р. 430 + р. 630)				
4 Коефіцієнт фінансової стійкості	Джерела власних коштів плюс довготермінові кредити та позики (р. 380 + р. 430 + р. 480 + р. 630)				Понад 0,6
	Валюта балансу (р. 640)				
5 Коефіцієнт маневровості власного капіталу	Власні оборотні засоби (р. 380 + р. 430 + р. 480 + р. 630 - р. 080)				Понад 0,20
	Власний капітал (р. 380 + р. 430 + р. 630)				
6 Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Власні оборотні засоби (р. 380 + р. 430 + р. 480 + р. 630 - р. 080)				0,5
	Вартість оборотних засобів (р. 260) або (р. 260 - р. 620) / р. 260				
7 Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Залучені кошти (р. 480 + р. 620)				Менш як 0,5
	Валюта балансу (р. 640)				
8 Коефіцієнт структури довготермінових вкладень	Довгострокові зобов'язання (р. 480)				Менше за 0,3
	Необоротні активи (р. 080)				
9 Коефіцієнт довготривалості залучення позикових коштів	Довготермінові зобов'язання (р. 480)				Менше за 0,3
	Довготермінові зобов'язання плюс власний капітал (р. 380 + р. 430 + р. 480 + р. 630)				
10 Коефіцієнт структури залученого капіталу	Довготермінові зобов'язання (р. 480)				Менше за 0,4
	Залучений капітал (р. 480 + р. 620)				
11 Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (фінансового ризику, левериджу)	Залучений капітал (р. 480 + р. 620)				Менше за 1,0
	Власний капітал (р. 380 + р. 430 + р. 630)				

Продовження таблиці 93

1	2	3	4	5	6
12 Коефіцієнт участі власних і довготермінових по-зичених коштів у матеріальних запасах	Усього за розділом I пасиву плюс довго- та середньотермінові позики $(p. 380 + p. 430 + p. 480 + p. 630)$ Запаси і витрати $(p. 100 + p. 110 + p. 120 + p. 130 + p. 140)$				Понад 1,0
13 Коефіцієнт відношення виробничих активів до вартості майна	Основні фонди, виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів $(p. 031 + p. 100 + p. 110 + p. 120 + p. 270)$ Валюта балансу $(p. 280)$				Понад 0,7
14 Коефіцієнт фінансування (відношення власного капіталу до позикового)	Власний капітал $(p. 380 + p. 430 + p. 630)$ Позиковий капітал $(p. 480 + p. 500 + p. 510 + p. 530)$				Понад 1,0
15 Коефіцієнт інвестування (відношення власного капіталу до необоротних активів)	Власний капітал $(p. 380)$ Необоротні активи $(p. 080)$				Понад 0,6
16 Коефіцієнт стійкості економічного зростання	Чистий прибуток мінус дивіденди $(ф. 2 p. 220 - ф. 3 p. 350)$ Власний капітал $(p. 380)$				Понад 0,18
17 Коефіцієнт чистої виручки	Чистий прибуток плюс амортизаційні відрахування $(ф. 2 p. 220 + ф. 11 - ОФ p. 100)$ Реалізація продукції $(ф. 2 p. 035)$				Понад 0,3
18 Коефіцієнт нагромадження амортизації	Знос основних засобів і нематеріальних активів $(ф. 1 p. 012 + p. 032)$ $ф. 1 p. 011 + p. 031$				Менше за 0,4
19 Загальний коефіцієнт покриття	Валюта балансу мінус підсумок розділу I Підсумок розділу IV пасиву $(p. 620)$				Понад 2,0-2,5

Задача 90. За даними балансу визначте та проаналізуйте головні показники ділової активності підприємства (табл. 94).

Таблиця 94 – Аналіз показників ділової активності підприємства

Показник	Методика розрахунку	На початок року або минулий рік	На кінець року (звітний рік)	Відхилення	Оптимальний рівень
1	2	3	4	5	6
1 Прибуток на 1 грн реалізованої продукції, коп.	$\frac{\text{Прибуток від реалізації (ф. 2 р. 050)}}{\text{Обсяг реалізації (ф. 2 р. 035)}}$				Понад 20
2 Коефіцієнт ділової активності	$\frac{\text{Обсяг реалізації (ф. 2 р. 035)}}{\text{Середня валюта балансу}}$				Понад 20
3 Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів	$\frac{\text{Прибуток (ф. 2 р. 170)}}{\text{Середня валюта балансу}}$				Понад 0,15
4 Коефіцієнт використання власних коштів	$\frac{\text{Прибуток (ф. 2 р. 190)}}{\text{Середній розмір власних коштів (р. 380 + р. 430 + р. 630)}}$				Понад 0,2
5 Коефіцієнт вигідності підприємництва	$\frac{\text{Коефіцієнт використання власних коштів}}{\text{Середній коефіцієнт доходності цінних паперів (0,19)}}$				Понад 1,0
6 Фондовіддача, грн	$\frac{\text{Обсяг реалізації (ф. 2 р. 035)}}{\text{Середньорічна вартість основних фондів (ф. 1 р. 031)}}$				Понад 0,30
7 Оборотність коштів у розрахунках, оборотів	$\frac{\text{Обсяг реалізації (ф. 2 р. 035)}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}}$				Понад 18
8 Оборотність коштів у розрахунках, днів	$\frac{360}{\text{Показник 7}}$				Менш як 20
9 Оборотність виробничих запасів, оборотів	$\frac{\text{Витрати на виробництво (ф. 2 р. 040)}}{\text{Середні виробничі запаси (ф. 1 р. 100 + р. 110 + р. 120 + р. 130 + р. 140)}}$				Понад 8
10 Оборотність виробничих запасів, днів	$\frac{360}{\text{Показник 9}}$				Менш як 45
11 Тривалість операційного циклу, днів	Показники 8 + 10				Менш як 60
12 Оборотність оборотних засобів, оборотів	$\frac{\text{Обсяг реалізації}}{\text{Середній розмір оборотних активів}}$				Понад 7
13 Оборотність оборотних засобів, днів	$\frac{360}{\text{Показник 12}}$				Менш як 13

Продовження таблиці 94

1	2	3	4	5	6
14 Оборотність власного капіталу, оборотів	$\frac{\text{Обсяг реалізації}}{\text{Середня сума власного капіталу (р. 380 + р. 430 + р. 630)}}$				Понад 10
15 Оборотність капіталу, оборотів	$\frac{\text{Обсяг реалізації}}{\text{Середня валюта балансу}}$				Понад 5
16 Коефіцієнт стійкості економічного зростання	$\frac{\text{Чистий прибуток (ф. 2 р. 220) мінус дивіденди, видані акціонерам (ф. 3 р. 350)}}{\text{Власний капітал (р. 380)}}$				Понад 0,5
17 Період окупності власного капіталу, років	$\frac{\text{Середня сума власного капіталу (р. 380 + р. 430 + р. 630)}}{\text{Чистий прибуток (ф. 2 р. 220)}}$				7

Завдання для самостійного розв'язання

Задача 91. За даними балансу визначте і проаналізуйте головні показники ліквідності підприємства. Обчислення виконайте в аналітичній таблиці 95.

Таблиця 95 – Аналіз показників ліквідності підприємства

Показник	Методика розрахунку	На початок року або минулий	На кінець року (звітний рік)	Відхилення	Оптимальний рівень
1	2	3	4	5	6
1 Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти + поточні фінансові інвестиції (р. 220 + р. 230 + р. 240)}}{\text{Поточні зобов'язання (р. 620)}}$				0,2 - 0,3
2 Проміжний коефіцієнт покриття	$\frac{\text{Сума рядків від 150 до 250}}{\text{Поточні зобов'язання (р. 620)}}$				0,7 - 0,8
3 Загальний коефіцієнт покриття	$\frac{\text{Усього по розділу II активу (р. 260)}}{\text{Поточні зобов'язання (р. 620)}}$				Понад 2 - 25

Задача 92. За даними балансу визначте (у млн грн) вплив факторів на зміну коефіцієнта абсолютної ліквідності за звітний період (табл. 96).

Таблиця 96 – Аналіз впливу факторів на зміну коефіцієнта абсолютної ліквідності

Фактор	Грошові кошти в національній валюті (р. 230)	Грошові кошти в іноземній валюті (р. 240)	Поточні фінансові інвестиції (р. 220)	Короткострокові кредити	Поточна заборгованість за довгостроковими заборгованостями (р. 510)	Розрахунки з кредиторами (р. 620 – р. 500 – р. 510)	Коефіцієнт ліквідності	Вплив факторів на зміну коефіцієнта ліквідності
Підстанови								
1. Грошові кошти в національній валюті (р. 230)								
2. Грошові кошти в іноземній валюті (р. 240)								
3 Поточні фінансові інвестиції (р. 220)								
4 Короткострокові кредити банків (р. 500)								
5 Поточна заборгованість за довгостроковими заборгованостями (р. 510)								
6 Розрахунки з кредиторами (р. 620 – р. 500 – р. 510)								
Усього								

Задача 93. За даними балансу (форма № 1) дайте попередню оцінку платоспроможності підприємства на початок і кінець звітного періоду, назвавши відповідні статті балансу.

Задача 94. За даними балансу обчисліть коефіцієнт чистої виручки. Як він вплине на платоспроможність підприємства?

Задача 95. За даними підприємства обчисліть середній період погашення дебіторської заборгованості та порівняйте з прийнятим на підприємстві середнім періодом погашення заборгованості покупцями. Зробіть аналітичні висновки.

Обчислення виконайте за формулою:

$$\text{Середній період погашення заборгованості, днів} = \frac{\text{Заборгованість покупців} \times 360}{\text{Обсяг реалізації}} \quad (15)$$

На балансі підприємства за I півріччя заборгованість покупців – 270 тис. грн, а товару продано на 5 400 тис. грн. Середній період погашення заборгованості на підприємстві 9 днів.

Задача 96. За наведеними даними обчисліть середній період оплати рахунків постачальникам за формулою:

$$\text{Середній період оплати рахунків постачальникам, днів} = \frac{\text{Заборгованість постачальникам} \times 360}{\text{Річні закупки}} \quad (16)$$

1. Заборгованість постачальникам 275 000 грн.

2. Річні закупки – 3 000 000 грн.

3. 80 % товарів куплено без оплати на місці (дані про річні закупки сировини, матеріалів не повідомляються у фінансових звітах, тому для розрахунку шуканого показника потрібно знати, за яку частку закупок гроші на місці не сплачуються; у поданому прикладі – 80 %).

4. Середній період оплати рахунків по галузі, у якій працює підприємство, – 42 дні.

Задача 97. За наведеними даними (табл. 97) визначте суму вивільнених (додатково залучених) оборотних активів підприємства. Обчисліть резерви зниження собівартості продукції.

Таблиця 97 – Вихідні дані до розв’язання задачі 97

Показник	Минулий рік	Звітний рік	
1 Обсяг реалізації, тис. грн	9 000	9 360	
2 Середньорічні залишки оборотних активів, тис. грн	1 000	1 170	

Рекомендовані джерела: [1, 2, 3, 8].

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мних В. В. Економічний аналіз : підручник для студ. ВНЗів / В. В. Мних. – Київ : ЦНЛ, 2003. – 412 с.
2. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства : навч. посіб. для студ. економічних спеціальностей ВНЗів / Н. В. Тарасенко. – Київ : Алеута, 2003. – 485 с.
3. Болюх М. А. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов ; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Київ : КНЕУ, 2001. – 540 с.
4. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз: практикум: посібник для студ. спец. 7.050106 «Облік і аудит», 7.050201 «Менеджмент організацій» / Ф. Ф. Бутинець, Є. В. Мних, О. В. Олійник. – Житомир : ЖІТІ, ПП. «Рута», 2000. – 416 с.
5. Болюх М. А. Збірник задач з курсу «Економічний аналіз» : навч. посіб. / М. А. Болюх, М. І. Горбатов. – Київ : КНЕУ, 2002. – 232 с.
6. Калина А. В. Современный экономический анализ и прогнозирование / А. В. Калина, М. И. Конева, В. А. Ященко. – Київ : МАУП, 1998. – 416 с.
7. Житна І. П. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств / І. П. Житна, А. М. Нескреба. – Київ : Вища школа, 1992. – 191 с.
8. Цигилик І. І. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства : опорний конспект лекцій / І. І. Цигилик, С. О. Кропельницька, О. І. Мозіль. – Київ : ЦНЛ, 2004. – 99 с.
9. Івахненко В. М. Економічний аналіз : навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни / В. М. Івахненко, М. І. Горбатов, В. С. Львовчкін. – Київ : КНЕУ, 1999. – 176 с.
10. Мец В. О. Економічний аналіз : Збірник практичних завдань і тестів за даними П(С)БО : навч. посіб. / В. О. Мец. – Київ, 2001. – 236 с.

ДОДАТОК А

Баланс на 31 грудня 200X р.

АКТИВ	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
1. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
– залишкова вартість;	010	720	646
– первісна вартість;	011	838	791
– зношення	012	138	145
Незавершене будівництво	020	4 618	4 067
Основні засоби:			
– залишкова вартість;	030	25 480	25 628
– первісна вартість;	031	56 000	55 550
– зношення	032	30 520	29 922
Довгострокові фінансові інвестиції:			
– які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств;	040		
– інші фінансові інвестиції	045		
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	1 600	1 900
Відстрочені податкові активи	060		
Інші необоротні активи	070	730	759
Усього за розділом 1	080	33 148	33 000
2. Оборотні активи			
Запаси:			
– виробничі запаси;	100	20 124	20 962
– тварини на вирощуванні та відгодівлі;	110		
– незавершене виробництво;	120	1 403	2 048
– готова продукція;	130	1 042	1 961
– товари	140	948	1 287
Векселі одержані	150	1 141	1 530
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
– чиста реалізацій на вартість;	160	4 000	5 260
– первісна вартість;	161	4 380	5 930
– резерв сумнівних боргів	162	380	670
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
– з бюджетом;	170		
– за виданими авансами;	180	88	286
– з нарахованих доходів;	190	147	259
– із внутрішніх розрахунків;	200	38	75
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	810	1 320

Продовження форми № 1

АКТИВ	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
Поточні фінансові інвестиції	220	151	94
Грошові кошти та їхні еквіваленти:			
– у національній валюті;	230	124	327
– в іноземній валюті	240	43	126
Інші оборотні активи	250	2 191	231
Усього за розділом 2	260	32 250	35 766
3. Витрати майбутніх періодів	270	102	134
Баланс	280	65 500	68 900

ПАСИВ	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
1. Власний капітал			
Статутний капітал	300	25 000	26 000
Пайовий капітал	310		
Додатковий вкладений капітал	320	3 200	3 500
Інший додатковий капітал	330	396	320
Резервний капітал	340	1 908	1 280
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	104	
Неоплачений капітал	360		
Вилучений капітал	370		
Усього за розділом 1	380	30 400	31 100
2. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400	84	102
Інші забезпечення	410	103	148
Страхові резерви	415		
Частка страховиків у страхових резервах	416		
Цільове фінансування	420	960	1430
Усього за розділом 2	430	1 147	1 680
3. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	1 200	800
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450	609	916
Відстрочені податкові зобов'язання	460	1 034	2 634
Інші довгострокові зобов'язання	470	580	1 150
Усього за розділом 3	480	3 423	5 500
4. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	4 510	4 062
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	1 380	1 460
Векселі видані	520	780	216
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	4 100	7 248

Закінчення форми № 1

ПАСИВ	Код рядка	На початок злітного періоду	На кінець звітнього періоду
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
— з одержаних авансів;	540	9 388	4 752
— з бюджетом;	550	1 343	1 269
— з позабюджетних платежів;	560	792	1 390
— зі страхування;	570	1 055	1 204
— з оплати праці;	580	1 167	1 879
— з учасниками;	590	380	520
— із внутрішніх розрахунків	600	400	450
Інші поточні зобов'язання	610	5 005	5 950
Усього за розділом 4	620	30 300	30 400
5. Доходи майбутніх періодів	630	230	220
Баланс	640	65 500	68 900

Керівник _____
(підпис, прізвище)

Головний бухгалтер _____
(підпис, прізвище)

ДОДАТОК Б

Форма № 2

Звіт про фінансові результати за 200X р.

1. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	7 870	7 770
Податок на додану вартість	015	1 310	1 290
Акцизний збір	020		
Інші вирахування з доходу	030		43
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	6 560	6 437
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	5 530	5 318
Валовий:			
– прибуток	050	1 030	1 119
– збиток	055		
Інші операційні доходи	060	453	311
Адміністративні витрати	070	267	271
Витрати на збут	080	43	44
Інші операційні витрати	090	19	20
Фінансові результати від операційної діяльності:			
– прибуток	100	1 154	1 095
– збиток	105		
Дохід від участі в капіталі	110	61	72
Інші фінансові доходи	120	43	42
Інші доходи	130	19	20
Фінансові витрати	140	52	53
Утрати від участі в капіталі	150	—	4
Інші витрати	160	9	11
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
– прибуток	170	1 216	1 161
– збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	364,8	348,3
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
– прибуток	190	851,2	812,7
– збиток	195		
Надзвичайні доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		

Продовження форми №2

1	2	3	4
Чистий:	220	851,2	812,7
– прибуток			
– збиток	225		

2 ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Найменування показника	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Матеріальні затрати	230	1 932	2 138
Витрати на оплату праці	240	1 729	1 420
Страховання на соціальні заходи	250	640	516
Амортизація	260	662	638
Інші операційні витрати	270	567	606
Разом	280	5 530	4 318

3 РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	300	42 500	45 100
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310	48 600	56 300
Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	320	20,03	1802
Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	330	17,51	14,43
Дивіденди на одну просту акцію	340	2	1,4

Керівник _____
(підпис, прізвище)

Головний бухгалтер _____
(підпис, прізвище)

ДОДАТОК В

Форма № 3

Звіт про рух грошових коштів на 200X р.

Стаття	Код	За звітний період		За попередній період	
		Надходження	Видаток	Надходження	Видаток
1	2	3	4	5	6
1. Рух коштів наслідок операційної діяльності					
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	010	1 216		1 161	
Коригування на:					
– амортизацію необоротних активів;	020	145	x	138	x
– збільшення (зменшення) забезпечень;	030				
– збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць;	040	38		37	
– збиток (прибуток) від неопераційної діяльності	050		29		18
Витрати на сплату відсотків	060		x		x
Прибуток (збиток) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах	070	27			10
Зменшення (збільшення):					
– оборотних активів;	080	81	120	71	30
– витрат майбутніх періодів	090		32	6	-
Збільшення (зменшення):					
– поточних зобов'язань;	100		100		135
– доходів майбутніх періодів	110		10	11	
Грошові кошти від операційної діяльності	120				9
Сплачені:					
– відсотки;	130	X		X	61
– податки на прибуток	140	X	364,8	X	348,3
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	150	851,2		812,7	
Рух коштів від надзвичайних подій	160	-	-	-	-
Чистий рух коштів від операційної діяльності	170	851,2		812,7	
2. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності					
Реалізація:					
– фінансових інвестицій;	180	192	X	153	X
– необоротних активів;	190	126	X	148	X
– майнових комплексів	200				
Отримані:					
– відсотки;	210		X		X
– дивіденди	220		X		X

Продовження форми № 3

1	2	3	4	5	6
Інші надходження	230		X		X
Придбання:					
– фінансових інвестицій;	240	X		X	
– необоротних активів;	250	X	79	X	56
– майнових комплексів	260	X		X	
Інші платежі	270	X	239	X	213
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	280		318		132
Рух коштів від надзвичайних подій	290				
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	300	318	318		132
3. Рух коштів у результаті фінансової діяльності					
Надходження власного капіталу	310		X		X
Отримані позики	320	192	X	253	X
Інші надходження	330	27	X	36	X
Погашення позик	340	X	200	X	300
Сплачені дивіденди	350	X		X	
Інші платежі	360	X	584,2	X	687,7
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	370				
Рух коштів від надзвичайних подій	380				
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	390		565,2		698,7
Чистий рух коштів за звітний період	400		565,2		698,7
Залишок коштів на початок року	410	167	X	185	X
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	420				
Залишок коштів на кінець року	430	453	X	167	X

Керівник _____
(підпис, прізвище)

Головний бухгалтер _____
(підпис, прізвище)

Електронне навчальне видання

Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

*(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
всіх форм навчання зі спеціальності 281 – Публічне управління
та адміністрування)*

Укладач **ЗАПОРОЖЕЦЬ** Ганна Володимирівна

Відповідальний за випуск *М. А. Браташ*
Редактор *О. В. Михаленко*
Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2023, поз. 277М

Підп. до друку 11.03.2024. Формат 60 × 84/16.
Ум. друк. арк. 4,8.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.